

Nr 54

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för en dyrortsundersökning m. m.; Stockholms slott den 1 mars 1963.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Sigurd Lindholm

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att en ny dyrortsundersökning skall verkställas för att giva underlag för en revision av den gällande lönegrupperingen. Propositionen innehåller en redovisning av de principer, efter vilka dyrortsundersökningen anses böra verkställas. Till bestridande av kostnaderna för dyrortsundersökningen, som förutsatts bliva färdigställd under 1965, äskas för budgetåret 1963/64 ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars
1963.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HOLMQVIST, ASPLING.

Chefen för civildepartementet, statsrådet Lindholm, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om principerna för en dyrortsundersökning samt anför härvid följande.

Inledning

Vid 1956 års riksdag väcktes motioner om vissa ändringar i dyrortssystemet. Härvid föreslogs bl. a. en utredning, syftande till en uppflyttning av dyrortssystemets dåvarande lägsta ortsgrupp till den näst lägsta. I yttrande över dessa motioner framhöll dyrortsnämnden bl. a., att stöd fanns för uppfattningen att en viss sammanpressning av skillnaderna i levnadskostnaderna mellan olika delar av landet ägt rum sedan år 1951, då den senaste prisgeografiska undersökningen verkställdes, och att i övrigt vissa spörsmål inom dyrortsgrupperingsområdet kunde bli aktuella och påkalla utredningar.

Statsutskottet uttalade vid behandlingen av dessa motioner, att behov av en översyn av dyrortssystemet förelåg. Såväl en omgruppering som en omprövning av antalet ortsgupper borde grundas på en ny prisgeografisk undersökning, varvid borde övervägas, om den skulle baseras på samma principer, som tillämpades vid 1951 års undersökning. Enligt utskottets mening borde en utredning i frågan vara allmän och förutsättningslös, utan att man på förhand band sig vid någon viss linje.

Sedan riksdagen härefter hemställt om en översyn av dyrortssystemet tillkallade Kungl. Maj:t utredningsmän, vilka antog benämningen ortsgupperingsutredningen. I direktiven för den av riksdagen sålunda begärda översynen angavs, att den borde föregås av vissa principiella överväganden om sambandet i olika hänseenden mellan lönedifferentiering, differentiering av de skattefria avdragen och en ortsguppering, grundad på skillnader i levnadskostnaderna orterna emellan.

I betänkande angående löne- och skattegrupperingarna (SOU 1957: 42) förordade ortsgupperingsutredningen ett slopande av såväl den statliga lönegrupperingen som den statliga skattegrupperingen. Betänkandet blev fö-

remål för en omfattande remissbehandling varvid den övervägande delen av de myndigheter och organisationer, som yttrade sig, avstyrkte avskaffandet av såväl den ortsmässiga lönedifferentieringen efter dyrhet som skattegrupperingen.

Med anledning av väckta motioner togs dyrortsfrågan ånyo upp vid 1958 års B-riksdag (BevU B 18 och rskr B 131 samt SU B 104 och rskr B 127). Bevillningsutskottet erinrade vid detta tillfälle om statsutskottets ovannämnda utlåtande och påpekade vidare, att enligt ortsgrupperingsutredningen berättigad kritik i flera avseenden kunde riktas mot dyrortssystemet. Utskottet fann dock, att remissbehandlingen av ortsgrupperingsutredningens betänkande utvisade, att den rättvisegrund, som var ortsgrupperingssystemets bas, hade en mycket stor anknytning hos organisationer, som omfattade stora befolkningsgrupper. Sålunda hade arbetsmarknadens parter enstämmigt framhållit betydelsen av att det dåvarande systemet bibehölls och samma inställning redovisade näringsorganisationerna, dyrortsnämnden och olika centrala skatteorgan. Utskottet konstaterade vidare att den kritik, som riktats mot ortsgrupperingssystemet i vissa avseenden kunde anses befogad, varför ortsgrupperingssystemet borde omprövas och Kungl. Maj:t omedelbart föranstalta om en prisgeografisk undersökning och vidtaga de ytterligare åtgärder, som erfordrades för att frågan så snart som möjligt skulle kunna föreläggas riksdagen.

Statsutskottet instämde i sitt utlåtande i vad bevillningsutskottet uttalat angående föranstaltande om en prisgeografisk undersökning. Riksdagen beslöt att i skrivelse giva tillkänna vad utskotten framfört. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 27 februari 1959 tillkallade jag samma dag generaltulldirektören V. Fahlander att verkställa utredning angående grunderna för en prisgeografisk undersökning.

I direktiven för denna utredning angavs bl. a., att för de undersökningar som utredningen kom att föreslå skulle angivas tidsschema och kostnader.

Under den tid ortsgrupperingsfrågan på sätt här ovan angivits varit föremål för utredning har genom riksdagens beslut skattegrupperingen avskaffats (proposition 1961: 188 och BevU 79 samt rskr 410).

Den 17 juli 1962 har utredningen angående grunderna för en prisgeografisk undersökning avlämnat sitt betänkande (SOU 1962: 39).

Över betänkanDET har infordrade utlåtanden avgivits av fångvårdsstyrelsen, försvarets civilförvaltning, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, riksförsäkringsverket, statens hyresråd, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statistiska centralbyrån, 1960 års jordbruksutredning, delegationen för statistikfrågor, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket, skolöverstyrelsen, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium (som överlämnat yttranden från handelskamrarna i Borås, Gävle, Jönköping, Karlstad, Luleå, Norrköping, Stockholm, Sundsvall, Visby och Örebro), statens pris- och kartellnämnd, statens institut för konsumentfrågor, medicinalstyrelsen, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, statens lönenämnd, statens avtalsnämnd, dyrortsnämnden, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, domänstyrelsen, försvarets fabriksstyrelse, var-

jämte följande organisationer avgivit yttranden, nämligen Kooperativa förbundet, Landsorganisationen i Sverige, Riksförbundet landsbygdens folk, Statstjänarkartellen, Statstjänstemännens riksförbund, Svenska arbetsgivarföreningen gemensamt med Sveriges industriförbund, Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund och Tjänstemännens centralorganisation.

Allmänna synpunkter på dyrhetsmätningarna

Utredningen angående grunderna för en prisgeografisk undersökning framhåller, att den prisgeografiska undersökning, som utredningen enligt sina direktiv haft att utforma förslag till, skall syfta till att skapa ett underlag för en ortsguppering, grundad på skillnaderna i levnadskostnaderna orterna emellan. Härvid skulle för de olika orterna beräknas inbördes jämförbara mått på kostnaderna för att upprätthålla en given levnadsnivå. För att en jämförelse med den angivna innebörden skall kunna genomföras, erfordras bl. a. att begreppet levnadsnivå närmare preciseras.

Utredningen finner det önskvärt, att levnadsnivåbegreppet ges en mycket vid innebörd och att levnadsnivån får bestämmas icke endast av den faktiska storleken och sammansättningen hos konsumtionen av på marknaden utbudna varor och tjänster utan även av sådana faktorer som variationer i sortimentet av dylika förnödenheter, tillgång och kvalitet på av det offentliga tillhandahållna nyttigheter, olikheter i klimatiska förhållanden och annat, som bidrar till att ge levnadsmiljön dess prägel. Det blir emellertid ej möjligt att definiera en sådan »total» levnadsnivå så, att den lämpar sig som underlag för en prisstatistisk undersökning. Anledningen härtill är, att en enhetlig värdering av alla de olika faktorer, som bestämmer en sådan levnadsnivå, ej låter sig göra, varför ett sammanfattande mått på denna ej kan erhållas; man kan, uttalar utredningen, ej konstruera något objektivt totalt välfärdsmått. Det levnadsnivåbegrepp, som läggs till grund för en prisstatistisk jämförelse, måste därför — vare sig det är fråga om en jämförelse i tiden eller i rummet — inskränkas till prisstatistiskt mätbara faktorer, d. v. s. faktorer, som kan indelas i pris- och mängdkomponent.

Utredningen har icke funnit det möjligt att göra någon helt klar gränsdragning mellan prisstatistiskt mätbara och icke mätbara faktorer. Avgränsningen av vad som skall anses bestämma levnadsnivån blir därför i viss mån godtycklig. Vid bestämningen av vad som skall ingå i levnadsnivån får beaktas å ena sidan, att det är önskvärt att innefatta så mycket som möjligt, för att erhållna indextal skall få en tillfredsställande generell innebörd, och å andra sidan, att det bör eftersträvas, att utrymmet för skönsmassiga bedömningar vid indexberäkningarna blir så litet som möjligt. Enligt utredningens uppfattning är det i tveksamma fall att föredraga, att man ur själva indexberäkningarna utesluter faktorer, vilkas prisstatistiska mätbarhet kan ifrå-

gasättas, och i stället beaktar dem i särskild ordning, framför att de inkluderas i beräkningarna. Sådana faktorer, för vilka en prismässig värdering måste bli helt skönsmässig, bör icke alls beaktas. Genom ett sådant förfarande erhålles en klarare redovisning av skönsmässiga element i levnadskostnadsjämförelserna, än vad som annars skulle vara fallet.

Utredningen har därför ansett, att till grund för indexberäkningarna bör läggas en levnadsnivå, som i huvudsak anknyter enbart till på marknaden utbudna varor och tjänster, och att olikheter i behovet av resor på orter av olika karaktär beaktas i särskild ordning liksom även skatteutgifterna, under det att andra faktorer, som kan ha betydelse för den totala levnadsnivån, överhuvudtaget icke beaktas i den prisgeografiska undersökningen. På detta sätt erhålles enligt utredningens mening indextal, som nära ansluter sig till den avsedda användningen som underlag för en lönegruppering.

Remissmyndigheterna har, i den mån de yttrat sig över de principiella grunderna för dyrortsundersökningen, i regel tillstyrkt, att den föreslagna undersökningen kommer till stånd. Definitionen av begreppet »levnadsnivå» har också mestadels godtagits.

Statistiska centralbyrån framhåller, att efter slopande av differentieringen av ortsavdragen vid inkomstbeskattningen och sloandet av ortsgrupp 2 i lönegrupperingen behovet av en prisgeografisk undersökning i dagens läge kan anses vara ett annat än när utredningen tillsattes. Centralbyrån anför vidare härom.

Detta intryck förstärks ytterligare genom den ökade rörlighet, som numera kännetecknar befolkningen. Att människor arbetar och även gör inköp i andra orter än hemorten är ingen ovanlig företeelse. Under sådana omständigheter är det tveksamt om man erhåller ett meningsfullt mått på en orts dyrhet genom en undersökning, som i stort sett endast beaktar prispförhållandena på den undersökta orten.

Centralbyrån har med hänvisning härtill samt med tanke på den sedan 1941 sjunkande spännvidden i ortsgrupperingen framhållit, att tveksamhet kan råda om värdet ur statistisk synpunkt av en prisgeografisk undersökning, att undersökningen endast utgör ett bland flera underlag för bedömning av olikheterna i levnadsnivån orterna emellan samt att beräkningarna med nödvändighet måste inrymma betydande osäkerhetsmoment på grund av svårigheten att avgöra en faktors mätbarhet.

Konjunkturinstitutet finner de riktlinjer för en kommande prisgeografisk undersökning, som utredningen utarbetat, i och för sig metodologiskt sett synnerligen väl utformade och likaså väl avvägda med hänsyn till vilka faktorer som här synes vara av väsentlig betydelse samt anför.

Institutet finner det däremot mindre tillfredsställande att betänkandet ej innehåller en systematisk och så långt möjligt uttömmande diskussion av de eventuellt förekommande skillnader i levnadskostnader mellan olika orter, som lämnas obeaktade vid en undersökning av traditionellt snitt, såsom den nu föreslagna. I avsaknad av en sådan samlad redovisning av obeaktade faktorer som påverkar välfärden, är det en vansklighet att bedö-

ma rimligheten i utredningens uppfattning att dess förslag leder fram till »indextal, som nära ansluter sig till den avsedda användningen som underlag för en lönegruppering». Förutom att utredningen sålunda knappast kan sägas ha tillfyllest löst sin — mycket svåra — uppgift, att »skapa underlag för en allsidig och förutsättningslös bedömning» av dyrortsskillnaderna, synes utredningen också i alltför hög grad ha influerats av önskemål om att utrymmet för skönsmässiga element i beräkningarna blir så litet som möjligt. I betänkandet anföres exempelvis att »sådana faktorer, där en prismässig värdering måste bli helt skönsmässig, bör icke alls beaktas». En sådan princip är emellertid ohållbar om det faktiskt föreligger väsentliga skillnader i sådana levnadskostnader som endast kan mätas på just skönsmässiga grunder. Enligt institutets mening talar vissa skäl för att inslaget av problem vid dyrortsundersökningarna på vilka endast grova lösningar kan erhållas, har vuxit i betydelse under senare tid. Riskerna för att rent fiktiva dyrortsskillnader konstrueras, då man — såsom utredningen mer eller mindre direkt föreslår — blundar för svårämbara faktorer, har i så fall ökat. Tillspetsat uttryckt kan man säga att grova meningsfulla mått är bättre än exakta meningslösa. Det är givetvis inget som hindrar att de skönsmässiga elementen i kalkylen hålls klart isär vid redovisningen från de exakta beräkningarna.

Även *kommerskollegium* anser att slopandet av ortsgupperingen i skattehänseende och slopandet av lönegrupp 2 har medfört, att de praktiska behoven av en dyrortsundersökning blivit mindre påtagliga. Det finns därför enligt kommerskollegium anledning att i första hand pröva om det numera föreligger tillräckligt starka skäl att genomföra en undersökning, som dessutom ej kommer att beakta olikheter i klimatiska förhållanden och i kommunal standard och icke heller olikheter i bristsituationen på bostadsmarknaden. Undersökningen skulle i huvudsak belysa skillnader, som enligt erfarenheterna tenderar att bli allt mindre, men icke skillnader, som på grund av denna utveckling kan ha fått större betydelse. Härtill kommer enligt kollegium att de lokala prisskillnaderna mellan distributionsställen av olika karaktär kan vara större än de regionala skillnaderna mellan distributionsställen av samma karaktär. Den föreslagna undersökningen anses icke desto mindre fortfarande vara av så stort intresse, att dess genomförande är motiverat.

Medicinalstyrelsen anser att utredningens förslag att bortse från faktorer, där en prismässig värdering måste bli skönsmässig, torde fordra ytterligare utredning, då dessa faktorer kan vara av största betydelse för en lönegruppering. *Länsstyrelsen i Gotlands län* anser, att de icke-mätbara faktorerna icke utan vidare kan uteslutas ur undersökningen, då det i så fall blir mycket svårt att beakta de för Gotland rådande förhållandena. *Länsstyrelsen i Värmlands län* ställer sig kritisk till genomförandet av en ny prisgeografisk undersökning. Länsstyrelsen pekar härvid på sådana faktorer som det ökade antalet inköps- och arbetsresor, överföringen av allt flera tjänster till den icke ortsgroupsindelade löneplan B och förekomsten av kollektivavtal på den allmänna arbetsmarknaden utan dyrortsindelning. Länsstyrelsen ifrågasätter därför, om icke en prisgeografisk undersökning, som dock lär kom-

ma att kosta inemot 2 millioner kronor kan ersättas med ett förhandlings-system, såsom ortsgrupeeringsutredningen föreslagit. *Statens avtalsnämnd* framhåller att en undersökning är påkallad men att den statliga lönesättningen i framtiden icke i så hög grad bör anpassas efter levnadskostnaderna som efter lönesättningen på den enskilda arbetsmarknaden. *Försvarets fabriksstyrelse* finner det tveksamt, om de kostnader undersökningen beräknas dra står i rimlig proportion till behovet av dylik undersökning och den grad av precision, som de föreslagna metoderna för en prisgeografisk undersökning kan beräknas medföra.

Svenska arbetsgivareföreningen med instämmande av *Sveriges industriförbund* har erinrat om att vid 1962 års löneförhandlingar förslag från arbetsgivareföreningen väckts om att den ortsvisa lönedifferentieringen skulle ske på annat sätt än genom anknytning till den statliga lönegrupperingen. Härefter anföres i yttrandet.

Den statliga dyrortsgrupperingen lämnar inte längre enligt föreningens mening en rationell grundval för en geografisk lönedifferentiering. Ett fullständigt frigörande av avtalens lönesatser från den statliga indelningen är därför önskvärt. Frågan kunde inte föras till en lösning vid årets förhandlingar men kommer åter att tas upp till behandling mellan parterna. Även när det gäller den statliga lönepolitiken synes man principiellt böra sträva efter att frigöra denna från dyrortsgrupperingen och i stället låta den lokala marknadsbildningen spela den utslagsgivande rollen. De praktiska svårigheterna vid en övergång till ett marknadsanpassat lönesystem för löneplansplacerade i offentlig tjänst, torde emellertid vara av sådan storleksordning att en etappvis förändring är att föredra. Det synes därför vara realistiskt att räkna med att dyrortsgrupperingen under ytterligare någon tid kommer att spela en väsentlig roll för lönepolitiken inom den offentliga sektorn. Vid utredningens tillsättande låg den statliga dyrortsgrupperingen till grund för ortsavdragen vid den statliga inkomstbeskattningen av fysiska personer. Från den 1 januari innevarande år har ortsavdragets differentiering efter dyrorter slopats och ett av de viktigaste motiven för dyrortsgrupperingen har därmed bortfallit. Angelägenheten av att en geografisk prisundersökning kommer till stånd för att ligga till grund för en ändrad dyrortsgruppering har alltså påtagligt minskats under de senaste åren. Med hänsyn till det kvarstående lönepolitiska intresset av en dyrortsgruppering och med tanke på det allmänna värdet av en bättre överblick över prisernas geografiska spridning vill organisationerna dock inte motsätta sig att en sådan undersökning kommer till stånd. Dess resultat kan tänkas vara av värde t. ex. för de marknadsförande producenternas bedömning av regionala och lokala prisolikheter. Med hänsyn till den minskade direkta betydelsen av dyrortsgrupperingen förefaller det emellertid naturligt att man söker inrymma undersökningen under en snävare kostnadsram än den av utredningen föreslagna.

Riksförbundet landsbygdens folk framhåller, att förbundet tidigare framfört erinringar mot dyrortsgrupperingen och den därpå grundade löne- och skattegrupperingens siffermässiga underlag och utformning. Ortsgrupeeringsutredningens förslag att hela dyrortssystemet skulle avvecklas tillstyrktes på sin tid av riksförbundet. Riksförbundet har ej funnit anledning från-

gå sin tidigare uppfattning. *Sveriges köpmannaförbund* ifrågasätter det realistiska i målsättningen att med rent statistiska metoder komma fram till en rättvis dyrortsgruppering och finner det erforderligt att gradera orterna också med hänsyn till andra faktorer. Förbundet är därför tveksamt om kostnaderna för undersökningen står i proportion till den användning resultatet kan få. *Sveriges lantbruksförbund* framför att den nuvarande ortsgrupperingen bör försvinna och ersättas med ett rörligare system med enhetliga grundlöner jämte för olika yrkesgrupper och skilda orter varierande lönetillägg.

Indexproblematiken

Beträffande indexproblematiken anför utredningen bl. a. följande.

De indextal, i vilka dyrhetsjämförelserna utmynnar, skall ange relationen mellan kostnaderna på olika orter för att upprätthålla en viss given levnadsnivå. I och med att dennas innehåll fastlagts, har därför den frågeställning angivits, till vilken dessa indextal hänför sig. Här skall nu diskuteras, hur beräkningen av de angivna indextalen bör utföras.

Låter man levnadsnivån bestämmas av en enda vara (eller tjänst) och har denna exakt samma egenskaper, var respektive när den förekommer, möter en indexberäkning inga svårigheter. Ett sådant indextal är dock utan nämnvärt intresse; vad som önskas är i allmänhet ett sammanfattande mått på prisolikheterna mellan var och en av ett antal jämförelsepunkter och en baspunkt för en konsumtion, omfattande ett stort antal varor och tjänster, vilka kan uppvisa mer eller mindre markerade variationer i vissa kvalitets-egenskaper såväl på samma punkt som mellan olika punkter. För att en indexberäkning med denna omfattande innebörd skall kunna genomföras måste följande tre problem lösas på ett eller annat sätt.

I. Förfarandet vid sammanvägning av indextalen för de olika varorna och tjänsterna till ett sammanfattande tal (vägningsproblemet).

II. Förfarandet då sortimentet av för konsumtion tillgängliga förnödenheter varierar mellan de jämförda punkterna (sortimentsproblemet).

III. Förfarandet då kvalitetsskillnader föreligger mellan förnödenheterna på de jämförda punkterna (kvalitetsproblemet).

En förutsättning för att dessa frågor skall kunna lösas är, att beräkningarna anknyts till ett visst subjekt eller en viss grupp subjekt, som utnyttjar de varor och tjänster, vilkas genomsnittliga prisförändring man önskar mäta.

En lämplig ansats vid indexberäkningar beträffande konsumentpriser är att arbeta med en indifferensbestämd index. En dylik index kan sägas belysa, hur mycket det kostar att på jämförelsepunkten (-punkterna) uppnå en viss behovstillfredsställelse i förhållande till vad detta kostar på baspunkten. Indexen anger prisolikheterna mellan baspunkt och jämförelsepunkter vid »lika standard».

Grundvalen för den indifferensbestämda indexen är de så kallade indifferensnivåerna, som anger hur stor mängd av en vara konsumenten är villig att avstå ifrån för att vid en ökad konsumtion med en enhet av en annan vara uppnå samma behovstillfredsställelse, där den »lika standardens» innebörd bestäms av vilka element i levnadsnivån som beaktas vid fastställandet av indifferensnivåerna. Emellertid kan icke av teoretiska skäl in-

differensnivåerna för olika individer beaktas i samma indexberäkning annat än i det fallet, att fullständig överensstämmelse föreligger mellan respektive individers preferenser. I praktiken är det ej heller genomförbart att beräkna en indifferensbestämd index, eftersom det ej är möjligt att inhämta erforderlig information om indifferensnivåerna.

Beträffande dessa problem anför utredningen bl. a. följande.

Ett vanligt förfarande är, att man ersätter jämförelsen av den lägsta kostnaden för att nå en viss indifferensnivå på baspunkt och jämförelsepunkt med en jämförelse mellan kostnaderna för att upprätthålla en viss given, på baspunkten observerad konsumtion på denna och på jämförelsepunkten; man beräknar en Laspeyresindex. Fasthållandet vid baspunktens konsumtion medför, att jämförelsen kommer att hänföra sig till samma indifferensnivå. Denna är för baspunktens del också den högsta, som konsumenten kan uppnå vid given konsumtionsutgift, medan det däremot beträffande jämförelsepunkten praktiskt taget alltid förhåller sig så, att man genom viss omfördelning av konsumtionen skulle kunna uppnå den aktuella indifferensnivån till lägre kostnad än den, som erfordras vid oförändrad konsumtionssammansättning. Detta innebär att Laspeyresindexen kan beräknas ge ett högre indextal, än vad den indifferensbestämda indexen skulle ge.

En annan standardmetod att approximera den indifferensbestämda indexen är att grunda kostnadsjämförelsen på respektive jämförelsepunkts konsumtion; man beräknar en Paascheindex. Denna index kan beräknas ge ett lägre resultat än den indifferensbestämda indexen. Anledningen härtill är densamma som till att Laspeyresindexen ger ett högre resultat, ty Paascheindexen kan uttryckas som det inverterade värdet av en Laspeyresindex med respektive jämförelsepunkt som bas.

Om indifferensnivåerna vore exakt identiska för bas- och jämförelsepunkter, skulle tydligen Laspeyres- och Paascheindexen ange gränser, mellan vilka den indifferensbestämda indexen ligger. I praktiken kan man emellertid inte räkna med att det förhåller sig på detta sätt. De båda indexerna kan dock bedömas godtagbart approximera dylika gränser, om indexberäkningarna avser tidsjämförelser över korta perioder eller interlokala jämförelser mellan orter med likartade förhållanden.

Utredningen föreslår att indexberäkningarna grundas på en genomsnittlig budget för den grupp konsumenter, indexberäkningarna skall avse.

Beträffande valet av indexformel, finner utredningen, att Laspeyres- och Paascheindexen är jämställda ur teoretisk synpunkt. Utredningen uttalar vidare, att så snart det gäller att genomföra prisjämförelser mellan en baspunkt och mer än en jämförelsepunkt, är Laspeyresindexen att föredraga av praktiska skäl, beroende på att en och samma budget då kan användas för samtliga jämförelser, under det att Paascheindexen fordrar en speciell budget (den aktuella jämförelsepunktens) för varje prisjämförelse. Utredningen föreslår därför, att en Laspeyresindex används vid de interlokala prisjämförelserna.

Beträffande utnyttjandet av en sådan index anför utredningen.

Till baspunkt i Laspeyresindexen kan i princip vilken som helst av de i en kommande dyrortsundersökning ingående orterna väljas. Det är även möjligt att använda en grupp orter som baspunkt.

Vid den senast genomförda dyrortsundersökningen var det primära syftet att bestämma dyrheten på olika orter i förhållande till Stockholm. Denna målsättning, som utredningen icke finner anledning att frångå, innebär, att Stockholm skall väljas som baspunkt vid de interlokala prisjämförelserna. Utredningen får därför föreslå, att man vid en kommande dyrortsundersökning väljer Stockholm som baspunkt för indexberäkningarna. Detta innebär, att vägningsstalen för beaktade varor och tjänster skall grundas på den genomsnittliga stockholmsbudgeten och att prisjämförelserna skall avse respektive ors priser jämförda med stockholmspriser.

Utredningen har inte funnit det lämpligt att föreslå utnyttjande av flera budgetar på det sätt som skedde vid 1951 års undersökning på den grund att eventuella skillnader i utfallet av beräkningen vid utnyttjande av olika budgetar icke tillåter några bestämda slutsatser.

Utredningen har utförligt behandlat de frågor, som sammanhänger med sortiments- och kvalitetsproblemen, och finner, att dessa problem är intimt förknippade med varandra. Indexberäkningarna skall så vitt möjligt renodlas från förekommande olikheter i varornas kvalitet mellan de olika orterna. Detta bör enligt utredningen ske genom utnyttjande av kvalitetsklassmetoden och kvalitetselementmetoden, där den förra estimationsmetoden innebär att varurefinitionerna görs så trånga, att inga kvalitetsskillnader föreligger inom ramen för definitionen av en vara eller tjänst och den senare, att värdet av föreliggande kvalitetsskillnader beräknas exempelvis med hjälp av uppgifter om skillnader i produktionskostnader.

Remissmyndigheterna har i allmänhet icke yttrat sig i fråga om utredningens förslag till val av indexformel. Enstaka myndigheter har dock uttryckligen tillstyrkt utredningens förslag, således tillstyrker såväl *statistiska centralbyrån* som *konjunkturinstitutet* den av utredningen föreslagna lösningen av vägnings-, sortiments- och kvalitetsproblemen.

Problematiken vid dyrortsområdesindelningen

Beträffande dyrortsområdesindelningen anför utredningen.

Den principiella inställning till levnadsnivåbegreppet, som utvecklats vid diskussionen av de indexteoretiska problemen, innebär, att målsättningen för observationsenheternas avgränsning bör vara, att de skall utgöras av områden, som har egenskapen, att kostnaden för att upprätthålla en viss levnadsnivå är densamma för en konsument, var inom området han än är bosatt. Det är i praktiken ej möjligt att strikt fasthålla vid denna målsättning. Man synes komma närmast den genom att låta observationsenheterna utgöras av områden, vilkas flesta invånare i allmänhet skaffar sig de element i levnadsnivån, som kan inköpas, genom anlåtande av försäljningsställen med i stort sett samma prissättning.

Utredningen finner det ej motiverat att dela upp en kommun på flera observationsenheter, då det av administrativa skäl icke torde bli aktuellt att hänföra olika delar av en kommun till olika dyrortsområden.

Utredningen finner ej heller skäl att frångå kommunen såsom urvals-enhet i fall där näringsgeografiska skäl talar för en större urvals-enhet.

Beträffande det allmänna kravet på dyrortsindelningen anför utredningen härutöver bl. a.

Det grundläggande kravet på en dyrortsgruppering kan allmänt sägas vara, att orter, där kostnaden för en konsument att upprätthålla en given levnadsnivå är ungefär densamma, skall föras till samma dyrortsgrupp och att gränserna mellan grupperna skall läggas på sådant sätt, att så liten del som möjligt av den totala dyrhetsvariationen skall föreligga inom grupperna och således så stor del som möjligt mellan dem. Med anledning av den betydande osäkerhet, som är förknippad med dyrhetsmätningen, har dessutom — som framgår av utredningens direktiv — kravet uppställts, att dyrhetsklassificeringen av orterna i stort sett skall utföras så, att geografiskt sammanhängande dyrortsområden erhålls.

Vid givna dyrhetstal gäller att dessa båda krav harmonierar med varandra endast under speciella förutsättningar, vilka icke kan beräknas vara uppfyllda i praktiken. Villkoret att grupperingen skall ge sammanhängande områden innebär därför, att en större del av variationen i dyrhetstalen kommer att återfinnas inom respektive dyrortsgrupp än vad som skulle vara fallet, om grupperingen utfördes utan detta begränsande villkor. Konkret betyder detta, att det mycket väl kan tänkas, att orter med samma dyrhetstal föres till olika dyrortsgrupper eller att en ort med högre tal kommer i lägre dyrortsgrupp än en med ett lägre tal.

Utredningen finner dock att villkoret om sammanhängande dyrortsområden inte skall åberopas som hinder mot att en markerad avvikelse hos en ords dyrhetstal från omgivande orters föranleder, att orten förs till annan dyrortsgrupp än de övriga.

Rörande tillvägagångssättet vid den slutliga områdesindelningen anför utredningen.

Områdesindelningen bör ske i etapper. Först får då en »mekanisk» uppdelning av orterna i dyrhetsgrupper ske med beaktande endast av deras dyrhetstal och de gränser mellan grupperna som man fastställt. Härigenom kan det emellertid inte beräknas, att sammanhängande dyrortsområden erhålls, utan vissa orter kan förväntas bli hänfödda till annan dyrortsgrupp än kringliggande orter. Vidare kan ett antal utpräglade förorter komma att hänföras till annan dyrortsgrupp än sin huvudort.

I en andra etapp får omflyttningar av orter mellan dyrortsgrupperna företagas, för att dels sammanhängande dyrortsområden skall erhållas, dels näringsgeografiskt intimt sammanhängande orter skall hänföras till samma dyrortsgrupp. En lämplig tumregel synes vara att sådana orter, som i första etappen hänförts till annan dyrortsgrupp än kringliggande orter och vilkas dyrhetstal ligger mindre än halva intervallet mellan två på varandra följande gränser över eller under närmaste gränsvärde, föres till samma dyrortsgrupp som de närliggande orterna. Om dyrhetstalet uppvisar en större avvikelse bör de däremot föras till den dyrortsgrupp, deras dyrhetstal anger, trots att detta innebär ett avsteg från principen om sammanhängande dyrortsområden. Utredningen vill dock inte rekommendera, att de anförda reglerna skall tillämpas ovillkorligt. Även andra faktorer än de, som kunnat beaktas vid dyrhetsmätningen, bör i det särskilda fallet få påverka en ords placering i dyrortsgrupp. Speciellt avses här att olika dyrortsplacering

av orter, som ingår i ett och samma näringsgeografiskt starkt integrerade område, bör undvikas.

Beträffande gränsdragningen mellan de olika dyrortsområdena bör enligt utredningens åsikt praktiska överväganden bli avgörande och utredningen förordar därför, att man låter områdesgränserna sammanfalla med länsgränser utom i det fallet, att särskilda näringsgeografiska skäl eller markerade dyrhetsskillnader talar för ett avsteg från denna regel.

I fråga om undersökningens omfattning talar enligt utredningen starka skäl mot att datainsamlingen vid en kommande prisgeografisk undersökning skulle omfatta alla kommuner i landet. Kostnaderna för undersökningen skulle nämligen bli mycket stora vartill kommer att det är osäkert, om någon vinst i tillförlitlighet av undersökningens resultat skulle erhållas.

Utredningen erinrar om att vid 1951 års dyrortsundersökning tillämpades beträffande praktiskt taget hela konsumtionen ett förfarande, vilket i stora drag innebar, att man gjorde individuella beräkningar för vissa orter, varvid förutsattes överensstämmelse i dyrhet mellan orterna i vissa regioner, avgränsade på något olika sätt för olika delar av konsumtionen.

Om detta förfarande uttalar utredningen att risk föreligger, att indelningen i dyrortsområden kommer att vara bestämd innan dyrhetsjämförelserna utförts, eftersom eventuella dyrhetsskillnader inom regioner ej kommer till uttryck. Utredningen föreslår för att undvika denna bindning till ett fåtal alternativ beträffande områdesindelningen och ändock kunna utföra undersökningen på urvalsbasis följande förfarande.

I. Samtliga tätorter med minst 10 000 invånare tas med vid undersökningen.

II. Landet indelas i regioner, som är någorlunda homogena i fråga om klimat och näringsliv (med bortseende från de under I angivna tätorterna). Kommunerna i respektive region delas upp i utpräglade landsbygdskommuner och övriga, varigenom subregioner erhålls.

III. I varje subregion väljs ett antal kommuner ut för observation och dyrhetstal beräknas för dem enligt av utredningen föreslagna metoder. Urvalet bör omfatta minst 10 kommuner i varje subregion.

IV. Med användning av regressionskattning beräknas dyrhetstalen för de kommuner inom varje subregion, vilka inte kommit med vid undersökningen enligt III.

För att undersökningen ej skall få alltför stor omfattning föreslås att man arbetar med endast ett fåtal regioner. Undersökningen skulle under sådana förhållanden omfatta drygt 200 orter. Den ovannämnda regressionskattningens definitiva utformning får enligt utredningen bestämmas med användning av vid den kommande dyrortsundersökningen inhämtade uppgifter och grundas på en hjälpvariabel, konstruerad under antagandet av ett positivt samband mellan dyrhetstalen i de tre närmast belägna urvalskommunerna och en icke utvald kommuns (okända) dyrhetstal med användandet av (de inverterade) landsvägsavstånden mellan befolkningstyngdpunkterna som vikter.

I fråga om storstadsområdena föreslår utredningen särskilda regioner vilka kan underlätta framtida justeringar av dyrortsgränserna, påkallade av den fortgående urbaniseringen.

Remissmyndigheterna har vid behandlingen av frågan om områdesindelningen främst velat fästa uppmärksamheten vid att sammanförande av kommuner till större kommuner eller kommunblock för närvarande är aktuellt. Vidare hänvisar åtskilliga myndigheter till den av arbetsmarknadsstyrelsen som underlag för bedömning av arbetsmarknads- och lokaliseringsfrågor gjorda tätortsklassificeringen med en indelning av landet i olika regioner. Ett antal länsstyrelser påvisar för respektive län särskilda förhållanden, som anses bör beaktas vid områdesindelningen.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att den av styrelsen som underlag för bedömning av arbetsmarknads- och lokaliseringsfrågor gjorda tätortsklassificeringen med en indelning av landet i A- och B-regioner bör beaktas vid dyrortsområdesindelningen, och att det vore önskvärt, att samtliga A-regioner medtogs. Vidare påpekas betydelsen av den kommunblocksplanering, som för närvarande utförs av länsstyrelserna. *Statistiska centralbyrån och skolöverstyrelsen* vill inför den förestående kommunreformen ifrågasätta lämpligheten av att genomföra en prisgeografisk undersökning utan hänsynstagande till de blivande kommunblocken. Genom att planera undersökningen med beaktande av kommunreformen skulle bland annat de framtida problemen med dyrortsklassificering av de sammanslagna kommunerna kunna undvikas.

Delegationen för statistikfrågor anför bl. a. följande.

Valet av observationsenhet har betydelse för storleken av variationen inom enheten. Utredningen har föreslagit kommunen som observationsenhet; kommunerna är geografiskt olika stora och man måste bl. a. därför räkna med att variationen inom en observationsenhet kan vara olika för olika enheter och troligen större ju större kommun det är fråga om. Utredningen synes ha tagit viss hänsyn till att variationen är olika genom att föreslå, att antalet observationer (butiker) skall ställas i viss relation till invånarantalet i kommunen. Delegationen vill emellertid framhålla, att utredningen icke klarlagt vilken precision i uppskattningen av dyrheten inom en enhet som i princip bör eftersträvas och hur precisionerna för olika enheter skall förhålla sig till varandra. Icke heller framgår närmare av utredningen vad det föreslagna valet av »observationsenhet» kommer att innebära i nyss angivna hänseenden.

Rörande beräkningen av dyrhetstal för de enheter, för vilka regressions-skattning tillämpas anför delegationen, att den precision, med vilken man kan beräkna dyrhetstalet för de undersökta kommunerna, troligen blir ganska växlande, och det är även av denna anledning betydelsefullt med vilken vikt varje undersökt kommun tillåtes påverka dyrhetstalet i den kommun för vilken den indirekta beräkningen skall göras. Frågan om metoderna för den indirekta beräkningen av dyrhetstal för de icke undersökta kommunerna har enligt delegationens mening icke tillräckligt utretts i betänkandet.

Vad beträffar det föreslagna urvalsförfarandet framhåller delegationen,

att metoden skulle kunna leda till geografiska anhopningar av de utvalda kommunerna på ett sådant sätt, att allvarliga svårigheter skulle uppstå vid beräkningen av dyrhetstalen för de kommuner för vilka den indirekta beräkningsmetoden skall tillämpas.

Delegationen framhåller vidare, att det av utredningen uppställda villkoret för områdesindelningen »att gränserna mellan grupperna skall läggas på ett sådant sätt, att så liten del som möjligt av den totala dyrhetsvariationen skall föreligga inom grupperna och således så stor del som möjligt mellan dem» icke är klart. Delegationen anför härom.

Utredningen uttalar, att det grundläggande kravet på en dyrortsgruppering allmänt kan sägas vara (i) »att orter, där kostnaden för en konsument att upprätthålla en given levnadsnivå är ungefär densamma, skall föras till samma dyrortsgrupp» och (ii) »att gränserna mellan grupperna skall läggas på sådant sätt, att så liten del som möjligt av den totala dyrhetssvariationen skall föreligga inom grupperna och således så stor del som möjligt mellan dem». Utredningen säger vidare (iii), att dyrortsgrupperingen »skall utföras så, att geografiskt sammanhängande dyrortsområden erhålls».

Utredningen har icke klarlagt innebörden av dessa villkor. Sålunda skulle det andra villkoret kunna tolkas som om det föreliggande problemet var liktydigt med uppgiften att konstruera den bästa stratifieringen för uppskattningen av t. ex. ett riksnedeltal. Detta är emellertid icke ekvivalent med problemet att indela landet i dyrortsområden. Utredningen har också själv vid utformningen av undersökningsplanen i stället föreslagit att man genomgående skall ha samma intervall mellan gränserna för olika dyrortsgrupper, eftersom »detta förfarande har hävd vid dyrortsgrupperingarna», och är förenat med betydande praktiska fördelar. Delegationen anser av anförda skäl, att det andra villkoret (ii) icke skall tagas i betraktande vid konstruktionen av dyrortsområden.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser, att dyrhetsöar inom ett område stundom förekommer. Länsstyrelsen vill därför understryka nödvändigheten att dylika företeelser noga beaktas, och att vederbörlig hänsyn tages till dessa orters särpräglade karaktär. Denna företeelse kan bli ännu mera märkligt därest den ifrågasatta sammanslagningen av kommuner till större enheter kommer till stånd. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* framhåller lämpligheten av att i princip låta gränserna mellan olika dyrortsområden sammanfalla med kommunblocksgränserna, och att anpassningen till kommunblocksindelningen kan ske dels vid själva utväljandet av observationsenheter, dels vid den slutliga indelningen i dyrortsområden, om icke särskilda näringsgeografiska skäl motivera avsteg från denna princip. *Länsstyrelserna i Kronobergs och Kalmar län* anser, att nuvarande kommuner icke är lämpliga som observationsenheter. Länsstyrelserna föreslår i stället, att lämpligt centrerade näringsgeografiska regioner användes som strata, och fäster i detta sammanhang uppmärksamheten på den pågående undersökningen om en kommunreform med kommunblock uppbyggda kring en centralort. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* ifrågasätter länsgränsernas godtagbarhet som områdesgränser. Hänsyn bör i första hand tagas till näringsgeografiskt enhetliga områden genom att utnyttja metodiken vid utarbetan-

det av förslag till ny kommunindelning. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* finner sig icke kunna dela utredningens uppfattning att såsom observationsenhet välja kommunen. Länsstyrelsen anser, att det förefaller som om utredningen därvid ej beaktat de förändringar, som kommer att ske genom de planerade kommunsammanslagningarna. Betydande skiljaktigheter ifråga om kostnaderna för att upprätthålla en viss levnadsnivå torde nämligen kunna uppstå mellan skilda delar i en framtida storkommun. Att vid sådant förhållande binda sig för kommungränsen som observationsenhet synes ej överensstämja med målsättningen. *Vattenfallsstyrelsen* anser, att syftet med den prisgeografiska undersökningen är att åstadkomma rättvisa i förhållande till levnadskostnaderna, och att detta bör tillmätas den avgörande betydelsen. Mot denna bakgrund är det enligt styrelsens uppfattning fullt motiverat, att en kommun uppdelas i två eller flera observationsenheter. De administrativa skälen för ett likasättande av observationsenhet och kommun bör sålunda vika.

Landsorganisationen anser, att en dyrortsindelning bör utföras så att geografiskt sammanhängande områden erhålles, men vill dock framhålla att detta krav ej får hindra, att enstaka orter hänförs till andra dyrortsgrupper än kringliggande orter i den mån mera påtagliga avvikelser i dyrhetstalen föreligger. *Statstjänstemännens riksförbund* finner ej den föreslagna uralvsmetoden vid prisinsamlingen tillfredsställande utan föreslår att den bör omfatta samtliga kommuner. Härigenom skulle den viktiga gränsdragningen mellan olika dyrortsområden ske med väsentligt större anspråk på objektivitet. Skulle man ändock av kostnadsskäl stanna för att endast medtaga ett begränsat antal av de medelstora och smärre kommunerna, bör dessa utväljas mera slumpmässigt än enligt utredningens förslag. *Tjänstemännens centralorganisation* framhåller, att då länsgränserna ej alltid utgör den naturliga gränsen mellan olika områden, geografiska, näringsekonomiska och kommunikationsmässiga förhållanden i vissa fall gör, att ett frångående av länsgränserna vid områdesindelningen kan vara befogad. En alldeles särskild fråga utgör det så kallade ö-problemet, som i detta sammanhang ford- rar särskilt beaktande, inte minst mot bakgrunden av näringspolitiska och arbetsmarknadsmässiga synpunkter. Vidare vill organisationen framhålla, att materialet för dyrhetsundersökningen måste insamlas från ett betydande antal orter. *Kooperativa förbundet* anser sig icke kunna dela utredningens uppfattning beträffande förslag till ortsområdesindelning. Kommuner- na är numera ofta av betydande storlek och kan inrymma områden av mycket olika karaktär ur levnadskostnadssynpunkt. Om det förhåller sig så, att det inom dyrortsområdena förekommer en mera betydande spridning av levnadskostnaderna exempelvis mellan tätorter av olika slag och lands- bygdsområden, kommer hela dyrortsproblemet i ett nytt läge. Det måste därför enligt förbundets uppfattning vara en angelägen uppgift för en pris- geografisk undersökning att klarlägga huruvida så är fallet. Möjlighet till ett ur denna synpunkt lämpligt urval av observationsområden torde arbets- marknadsstyrelsens regionindelning erbjuda. *Sveriges köpmannaförbund* fin-

ner det tveksamt, om kommunen är lämplig som observationsenhet; det förefaller förbundet vara viktigare att innan undersökningen startar definiera mätområden utifrån andra grunder. Med hänsyn till befolkningens stora rörlighet vad beträffar inköpsställen kan det vara lämpligt att låta måtenheterna för undersökningen anpassas efter de naturliga handelsområdena. Förslagsvis skulle man kunna välja arbetsmarknadsstyrelsens A- och B-regioner som måtenhet eller de kommunblock, som skall bilda grundvalen för kommunindelningsreformen.

Varuurval

Utredningen konstaterar, att den bästa uppskattningen av de interlokala prisskillnaderna erhålles, om urvalet av varor sker slumpmässigt. En rad problem av teoretisk och praktisk art uppställer sig dock härvid. Utredningen finner att ett omfattande utredningsarbete i fråga om metoder erfordras för att lösa de härmed sammanhängande problemen. Vidare skulle erfordras ett långt bättre statistiskt underlag än nu står till buds. Utredningen föreslår därför, att representantvaruurvalet »handplockas». Härvid bör dock beaktas de olika varornas andel av den totala konsumtionen, kostnaderna för att erhålla erforderliga prisnoteringar och de interlokala prisskillnaderna. Härom anför utredningen bland annat.

Ur de fortlöpande prisinsamlingarna för konsumentprisindex kan vidare vissa upplysningar erhållas om prisspridningen mellan olika orter. Från branschorganisationer torde också värdefulla uppgifter kunna erhållas beträffande prisskillnader mellan olika delar av riket.

Utredningen konstaterar emellertid att på grund av de stora kvalitetsskillnader, som föreligger mellan olika varor, tillhörande vissa varuområden, det är mycket svårt att få tillförlitliga mått på prisspridningen. I praktiken blir det därför förenat med stora svårigheter att tillämpa principen om att urvalet av representantvaror skall utformas med beaktande av olika varugrupper interlokala prisspridning.

I denna fråga anför utredningen härutöver.

För att få ett korrekt estimat av prisskillnaderna mellan orterna måste nämligen kvalitetsskillnaderna för varje representantvara noga undersökas. Om detta av tids- och kostnadsskäl inte är möjligt vid ett större antal representantvaror tvingas man till schablonmässiga uppskattningar. Därmed introduceras ett fel i beräkningarna, som kan bli större än det fel, som uppstår, om endast en eller ett par varor i gruppen utväljs, vilkas kvalitetsolikheter mera ingående studeras. Den senare metoden kan därför ge en bättre information vid given kostnad än den förra.

Med hänvisning till det anförda får utredningen föreslå att följande beaktas vid representantvaruurvalet: a) varor, som är av särskilt stor betydelse i den totala konsumtionen bör tas med vid undersökningen, t. ex. mjölk, b) förhållandevis många varor bör tas med, vilkas priser enligt tillgängliga uppgifter företer stora interlokala prisvariationer för samma kvalitet, och c)

relativt få men i kvalitetshänseende väldefinierade varor bör tas med av dem, för vilka kvalitetsskillnaderna medför särskilt stora problem.

Ytterligare en i praktiken viktig regel vid valet av representantvaror är, att de observerade varorna skall vara allmänt förekommande, så att det endast i undantagsfall inträffar, att en vara inte förekommer på alla i undersökningen ingående orter.

Utformningen av varudefinitionerna kan, enligt utredningen, ske med hjälp av två metoder. Den ena metoden är att begagna sig av den definitionstyp, som användes i konsumentprisindex (exempelvis »skjorta, enfärgad, krympt, helst svensk, bomullspoplin, fast krage, fasta manschetter»). Den andra metoden är att i instruktionen till ombuden ange, att noteringarna för en viss vara skall avse bestämda märken eller fabrikat.

Utredningen föreslår, att den sistnämnda metoden kommer till användning vid prisinsamlingen för varor, som uppvisar mer betydande kvalitetskillnader, och att för övriga varor varudefinitionerna utformas på samma sätt som vid prisinsamlingarna för konsumentprisindex.

Utredningen har icke funnit anledning att lämna ett detaljerat förslag till representantvaror beroende bl. a. på de snabbt föränderliga konsumtionsvarorna på olika områden inom detaljhandeln, utan har inskränkt sig till att ungefärligt ange omfattningen av representantvaruutvalet för olika delar av konsumtionen.

Statistiska centralbyrån anser, att utredningens förslag beträffande metoderna för varuutvalet icke är tillfyllest och anför.

För att undvika att prisnoteringarna vid jämförelserna skall komma att avse olika kvaliteter varigenom kvalitetsbedömningar blir nödvändiga föreslår utredningen för de flesta huvudgrupper av varor en långt gående specifikation av representantvarorna. För flertalet livsmedel räknar emellertid utredningen med att varudefinitionerna utformade på samma sätt som för konsumentprisindex skall vara tillfyllest. För förädlade livsmedelsvaror torde man dock med denna metod i många fall få med kvalitetsolikheter i jämförelserna. Vid en ortsjämförelse synes den mer långtgående definitionsmetoden därför lika motiverad för stora delar av livsmedelsområdet som för övriga varuområden.

Enligt den metod för prisjämförelsen som anges av utredningen skall man jämföra den varuvariant som noterats på en ort med motsvarande i Stockholm. Vissa problem kan uppkomma vid dylika jämförelser. Finnes ej exakt samma varuvarianter på jämförelseorten måste kvalitetsbedömningar utföras för vilket branschsakkunniga bör anlitas. Vidare kan det inträffa att en varuvariant som är vanlig i Stockholm på jämförelseorten är en sällsynt varuvariant med obetydlig försäljning. Prissättningen i sådant fall är ofta en annan än vid försäljning i större omfattning. En prisjämförelse under dylika förhållanden blir självfallet missvisande, enär man ej beaktar konsumtionens anpassning efter prisförhållandena. Ett sätt att komma förbi en sådan svårighet är att inom ramen för en vidare varudefinition jämföra mest sålda sorter och om dessa ej är identiska verkställa kvalitetsbedömningar. Denna metodik blir dock tids- och kostnadskrävande då det är att förmoda att ett stort antal kvalitetsbedömningar måste utföras.

Vid representantvaruutvalet bör man enligt utredningen bl. a. beakta de olika varornas andel av den totala konsumtionen samt de interlokala pris-

skillnaderna. Det bör framhållas att de detaljerade uppgifter som behövs i detta sammanhang för närvarande ej finns tillgängliga. Skall utredningens metod för varuurval följas, måste tidskrävande bearbetningar göras av tillgängligt primärmaterial. Kompletteringar av detta måste även utföras i stor utsträckning.

Delegationen för statistikfrågor anser, att utredningens förslag till varu-urval medför en statistiskt icke mätbar osäkerhet i beräkningarna, vilken kan leda till en systematisk snedvridning av undersökningens resultat. Delegationen anför i detta sammanhang vidare följande.

Enligt vad som framgår av de i betänkandet redovisade direktiven för utredningen bör den prisgeografiska undersökningen skapa underlag för en allsidig och förutsättningslös bedömning av dyrtorsfrågorna. Mot denna bakgrund finner delegationen utredningens förslag till lösning av frågan om urvalet av representantvaror i princip icke tillfredsställande. Det traditionella tillvägagångssättet, vilket utredningen rekommenderar, kan innebära att ortsprisindex genom varuurvalet påverkas i olika riktningar för olika orter. Index kan därigenom komma att för vissa orter eller grupper av orter bli systematiskt överskattad eller underskattad. Det föreslagna förfarandet medför en osäkerhet i beräkningarna, vilken icke låter sig mätas på ett statistiskt meningsfullt sätt. Det av utredningen berörda urvalsproblemet har under senare år utförligt behandlats i facklitteraturen på området. Det torde därför böra undersökas om det icke är möjligt att genom tillämpning av ett i berörda hänseenden mera tillfredsställande metodologiskt förfarande erhålla en breddning av underlaget för analys.

Statens pris- och kartellnämnd har i sitt yttrande särskilt uppmärksammat frågan om varuurvalet av livsmedel och anför.

Vad beträffar varuspecifikationen vill nämnden understryka vikten av att samtliga i gruppen ingående varuslag förses med tydliga specifikationer i avseende på märke samt förpacknings- eller viktenhet. I den mån butiken saluför flera varianter av ett visst varuslag bör samtliga dessa ingå i prisinsamlingen. Det torde därför vara lämpligt att i förväg specificera flertalet eller helst samtliga förekommande varuvarianter. Vid butiksbesöket bör utöver prisangivelserna uppgift inhämtas om mest sålda sort av varje varuslag. Av värde för undersökningens vidare planering torde resultaten av en nu inom nämnden pågående undersökning angående olika riktpreislistor och tillämpningen av dessa inom handeln vara.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser, att varuurvalet bör omfatta begagnade bilar. En stor del av levnadskostnaderna utgöres nämligen av inköp av begagnade bilar. Länsstyrelsen hänvisar härvid till den begränsade marknadsundersökningen beträffande priserna på såväl nya som begagnade bilar (inbytesbilar) som av samtliga länsstyrelsers priskontor företogs år 1958.

Prisinsamling

I fråga om insamlingen av prisuppgifter för livsmedel anser utredningen att i huvudsak det för konsumentprisindex utnyttjade urvalet kan utnyttjas för den prisgeografiska undersökningen. På enstaka punkter kan dock ändringar i urvalet vara motiverad. I allt skulle enligt utredningen ungefär 60 varuslag inom livsmedelsgruppen ingå i prisinsamlingen. Prisinsamlingen för livsmedel föreslås ske på samtliga i undersökningen medtagna orter. Prisinsamling för kläder och skor föreslås ej ske på mindre orter, som ingår i närliggande större orts detaljhandelsområde. Priser på inventarier och husgeråd föreslås insamlade endast på inköpsorter i den mån det är vanligt att inköpen till största delen görs i dessa.

Omfattningen av den av utredningen föreslagna prisinsamlingen för olika representantvaror framgår av nedanstående tablå.

Huvudgrupp	Prisinsamling		Summa
	lokal	central	
Livsmedel	60	—	60
Alkoholhaltiga drycker och tobak	5	1	6
Bränsle och lyse	8	2	10
Kläder och skor	25	—	25
Inventarier och husgeråd ..	28	2	30
Resor inklusive egna fordon	2	8	10
Diverse varor och tjänster	5	20	25
Summa	133	33	166

Vad särskilt beträffar egna fordon bör även drivmedel samt underhåll och reparationer medräknas. Med hänsyn till den speciella prisbildning, som är rådande för begagnade bilar och de svårbemästrade kvalitetsproblemen i förbindelse härmed, bör dessa icke ingå i representantvarulistan.

Vad prisinsamlingen beträffar, anser utredningen, att fördelningen mellan lokalt och centralt insamlade priser i stort sett bör ske i enlighet med de principer, som tillämpas vid prisinsamlingen för konsumentprisindex. Central prisinsamling bör således lämpligen ske för de varor och tjänster, där man vid given precision till lägre kostnad än genom lokal prisinsamling kan erhålla regionala priser genom att fråga organisationer m. fl. I övriga fall bör, enligt utredningen, lokal prisinsamling ske.

Utredningen uttalar, att prisinsamlingen bör förläggas till en tid, då landets olika delar kan beräknas befinna sig i ungefär samma fas av säsongcykeln vad gäller varusortimentets sammansättning och om möjligt också i fråga om de så kallade säsongvarornas prisnivå. Beträffande bostadsutgifter inklusive bränslekostnader har detta ansetts kunna uppnås genom att uppgifterna inhämtas för en period under eldningssäsongen.

Tillfälliga prisvariationer bör enligt utredningen i princip elimineras vid

prisinsamlingen. Utredningen har funnit att för de olika orternas dyrhetstal säsongförhållandena numera spelar en tämligen underordnad roll. Endast för utpräglade säsongvaror kan det vara befogat att korrigera för säsongvariationerna i priserna. Utredningen föreslår, att den månatliga prisinsamlingen för konsumentprisindex användes för mätning av säsongvariationerna för dylika varor och eventuell erforderlig korrigering härför.

Beträffande rabatter och liknande prisnedsättningar anför utredningen.

Kravet på prisjämförelser vid lika standard vid en prisgeografisk undersökning medför, att endast sådana rabatter bör beaktas, som innebär avdrag på priset på kuranta varor utan olägenhet för kunden. Självfallet bör inte hänsyn tas till dessa rabatter i det fallet, att de lämnas endast till vissa begränsade grupper av konsumenter.

I konsekvens härmed förordar utredningen, att kassarabatt, prutningar (om generellt utgående) och realisationspriser bör beaktas, de sistnämnda dock endast i vad avser felfria och kuranta varor, vilka innefattas i de uppställda varudefinitionerna.

Statistiska centralbyrån anser, att den av utredningen förordade centrala prisinsamlingen för vissa varor och tjänster innebär, att den föreslagna undersökningen endast får karaktär av en riktpreisundersökning, där man ej fångar upp alla de avvikelser från riktpreislistorna, som i verkligheten förekommer. Centralbyrån anser därför, att det bör undersökas, i vad mån det går att erhålla skattningar på genomsnittliga prutningar under en angiven tidsperiod, och hänvisar därvid till undersökningar verkställda av statens pris- och kartellnämnd. Vidare anser centralbyrån, att realisationspriser ej bör ingå i undersökningen. Under förutsättning att tidsplanen kommer att hållas, torde vidare säsongkorrigeringen sakna betydelse.

Statens pris- och kartellnämnd har bl. a. uppmärksammat prisdifferentieringsproblemet och anför.

Utredningen har i diskussion av rabattproblemet framhållit att »det man skall mäta är det faktiska (uppnådda) priset och inte det åsatta priset». Nämnden anser att denna princip bör tillämpas på alla former av prisdifferentieringar, eftersom ingen principiell skillnad kan anses föreligga mellan rabatter och andra prisdifferentieringar som kan förekomma i handeln, såsom punktprissänkningar eller prutningar vid försäljning av exempelvis vissa av kapitalvarorna. Flertalet av de här uppräknade prisdifferentieringarna torde vara av den art att de mycket väl kan uppvisa interlokala variationer. Förhållandena är härvidlag dessutom varierande i olika branscher. Med hänsyn härtill torde det vara olämpligt att innan omständigheterna närmare utretts fatta beslut om att vissa rabattformer icke skall beaktas vid prisinsamlingen. Däremot bör enligt nämndens uppfattning priserna på realisationsvaror icke ingå i undersökningen.

Länsstyrelsen i Kristianstads län kan ej dela utredningens uppfattning att realisationspriser bör beaktas vid prisinsamlingen i fall varorna är felfria och kuranta. Uppgiftsinhämtarens subjektiva uppfattning om en varas kvalitet och kurans bör ej få påverka primärmaterialets sammanställning. Vi-

dare kan en realisation på en ort vara en rent tillfällig prisaktion riktad mot en ny konkurrent i branschen. *Länsstyrelserna i Gävleborgs och Väster-norrlands län* anser, att prisundersökningen icke får äventyras genom en alltför snävt tilltagen undersökningsperiod.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anmäler något avvikande mening i fråga om utredningens förslag till prisinsamling.

Med åberopande av tidigare dyrortsundersökningar anser utredningen att en lokal kontroll av prisinsamlingen bör anordnas på samma sätt som tidigare. Allmänheten hade då tillfälle att granska insamlade prisuppgifter och inkomma med anmärkningar. Om avsikten är att på detta sätt för allmänhetens, pressens och konkurrenters granskning utlämna de olika företagens prissättning på vissa varor anser priskontoret förfarandet helt olämpligt. Detta skulle enbart skapa irritation bland affärsmännen. Enligt priskontorets mening torde avsett resultat av ett sådant förfarande även bliva tämligen magert, då man får förutsätta att entydiga instruktioner för prisinsamlingen utfärdas och att densamma utföres av kunnig personal och med sådan noggrannhet och omsorg att felaktigheter icke skall behöva uppkomma. Vid den centrala granskningen då uppgifterna ställs mot varandra upptäckes lätt eventuella felaktigheter av betydelse för undersökningen.

Tjänstemännens centralorganisation framhåller, att tillämpning av genomsnittliga pristal för stora regioner medför, att speciella dyrhetsförhållanden inom ett område icke blir tillräckligt beaktade.

Butiksurval

Utredningen föreslår, att prisuppgifter endast insamlas från ett urval av butikerna på de utvalda orterna. Beträffande urvalet av butiker anför utredningen.

Finns ej ett fullständigt register över detaljhandelsföretagen på de orter, som blir föremål för observation vid en kommande dyrortsundersökning, tillgängligt, då denna skall genomföras, blir det nödvändigt att inleda undersökningen med att fylla denna brist. Registret, som förutsätts komma att innehålla åtminstone approximativa mått på de ingående företagens inbördes storlek och vissa uppgifter om deras sortiment, får sedan användas för dragning av ett slumpmässigt urval av försäljningsställen, från vilka prisuppgifter skall inhämtas.

En fullständig överblick över försäljningsställen finnes för närvarande endast inom varuskattekontoren. Varuskattekontorens register omfattar samtliga rörelseidkare inom länet med fördelning på olika branscher och vissa geografiska områden (fögderier), där för varje rörelseidkare årsomsättningens storlek finns angiven. Utredningen har i sammanhanget fäst uppmärksamheten på det butiksregister, som för närvarande är under utarbetande inom statistiska centralbyrån och kommer att färdigställas under år 1963. Sedan man genom dylika förteckningar undersökt bransch- och storleksstrukturen hos butiksbeståndet inom var och en av de i undersökningen

ingående orterna, utväljes de butiker, vid vilka prisinsamlingen skall äga rum. Därvid föreslår utredningen, att antalet undersökta butiker inom varje bransch inom varje kommun anges som kvadratroten ur kommunens folkmängdstal (i tusental). För Stockholm föreslås en uppdelning av huvudbranscherna i delbranscher för att säkerställa, att prisnoteringar erhålls för alla representantvaror. Av samma skäl föreslås antalet butiker i varje huvudbransch för Stockholms del skola uppgå till 35. I de minsta kommunerna bör minst en butik i varje bransch undersökas. Den prisgeografiska undersökningen skulle därmed komma att omfatta ca. 4 500 butiker. Vidare föreslår utredningen, att för varje kommun och bransch butikerna tilldelas sannolikheter att ingå i butiksurvalet, som är proportionella mot omsättningens storlek.

Delegationen för statistikfrågor anför beträffande utredningens förslag till butiksurval.

Utredningen föreslår, att den lokala prisinsamlingen skall omfatta c:a 4 500 butiker. Det föreslagna urvalsförfarandet innebär, att man inom ett flertal orter endast erhåller en eller ett par butiker inom varje huvudbransch. Det saknas i utredningen underlag för bedömning av prisvariationen inom olika kommuner; det finns emellertid anledning antaga att variationen för många varuslag är betydande icke endast mellan utan även inom kommunerna. Det kan därför ifrågasättas om det föreslagna tillvägagångssättet ger möjlighet att med tillfredsställande säkerhet skatta medelpristal för olika orter. Frågan om butiksurvalets storlek och principerna för dess fördelning på olika orter bör därför göras till föremål för vidare utredning. En viss förbättring torde kunna uppstå redan genom exempelvis en stratifiering på olika butikstyper med hänsyn till kända prisskillnader mellan de olika typerna.

Statens pris- och kartellnämnd anför beträffande frågan om butiksurvalets utformning.

De för undersökningen uttagna butikerna bör representeras i Ortsmedeltalen i första hand inom de varuområden, där deras huvudsakliga försäljning ligger. Det torde härvid vara nödvändigt att låta stora butiksenheter med brett sortiment, såsom varuhus och kedjeföretag, med säkerhet ingå i butiks-urvalet.

Länsstyrelsen i Hallands län anför.

Då det numera icke är ovanligt, att många varor betingar olika pris på försäljningsställen av olika typ inom samma ort kan en viss osäkerhet komma att vidlåda de skattningar av Ortsmedelvärden som grundar sig på observation av ett fåtal butiker. Det är därför av stor vikt, att butiksurvalet för prisinsamlingen sker med nödig omsorg. Varuhus och andra större affärsenheter med stort sortiment bör i allmänhet ingå i undersökningen. Vid urvalet torde lämpligen kunna anlitas priskontorens butiksregister för detaljhandeln och det register av liknande slag hos Statistiska centralbyrån, som användes vid beräkning av konsumentprisindex. Varuskatterregistret hos länsstyrelsen, vilket omspänner hela länet, kan också med fördel utnyttjas för detta ändamål.

Budgetval

För bestämmandet av vägningstalen för de olika varuslagen utnyttjades vid 1946 års dyrortsundersökning den vid beräkningen av levnadskostnadsindexen använda budgeten, vilken avsåg den genomsnittliga konsumtionen för en tvåbarnsfamilj tillhörande kategorien arbetare eller lägre tjänstemän boende i städer eller tätorter. (Enligt direktiven avsåg viktsystemet budgeten för en tjänstemannafamilj med en lön ungefär svarande mot 11 löneklassen på löneplan A enligt det då gällande avlöningsreglementet.) Bostadskvantiteten bestämdes till 3 rumsenheter eller 2 rum och kök och hänsyn togs till regionala variationer i bränslekonsumtionen genom uppdelning av riket i fyra temperaturzoner. Vid 1951 års undersökning kom tre budgetar till användning, nämligen en stockholmsbudget, en landsbygdsbudget samt en tätortsbudget, den sistnämnda dock endast i kontrollsyfte. Dessa budgetar grundades emellertid icke på en given familjs konsumtion utan byggde i stället på genomsnittsbudgetar omfattande i stort sett samtliga löntagare oavsett civilstånd och inkomstnivå. Stockholmsbudgeten erhöles genom framskrivning av resultaten från socialstyrelsens budgetundersökning år 1948, där hänsyn togs till såväl pris- som konsumtionsförändringar i hela riket under åren 1948—51. Landsbygdsbudgeten framräknades på grundval av en särskild undersökning av landsbygdens konsumtionsvanor, som socialstyrelsen utförde 1952.

Vid 1958 års levnadskostnadsundersökning beräknades ett stort antal budgetar bland annat en stockholmsbudget, en landsbygdsbudget samt en budget avseende städer och köpingar. Undersökningen baserade sig huvudsakligen på genom bokföring lämnade uppgifter från c:a 3 700 hushåll. Urvalet av hushåll skedde inom ramen för statistiska centralbyråns basurval, varvid från stockholmsområdet kom att ingå 462 hushåll, från landsbygdsområdet 1 974 hushåll och från tätortsområdet 1 013 hushåll.

Utredningen har icke ansett det motiverat att vid en kommande prisgeografisk undersökning arbeta med alternativbudgetar. Som utredningen påpekat under avsnittet om indexproblematiken, skulle vid den tekniska utformning som föreslagits, nämligen att bestämma dyrheten på olika orter i förhållande till Stockholm, kompletterande indexberäkningar endast belysa, i vilken utsträckning indexberäkningarnas resultat påverkas av variationer hos vägningstalen, och värdet därav i här ifrågavarande sammanhang torde vara ringa. Utredningen föreslår därför, att 1958 års levnadskostnadsundersöknings stockholmsbudget kommer till användning vid en kommande dyrortsundersökning och att korrigeringar av budgeten utföres med hänsyn till bland annat inträffade konsumtionsförskjutningar genom utnyttjande av konjunkturinstitutets beräkningar av den totala privata konsumtionen. Detta innebär att en viss osäkerhet införes i beräkningarna. Utredningen finner det emellertid ej vara motiverat, att en speciell levnadskostnadsundersökning för Stockholm verkställs enbart för att tillgodose behovet av vägningstal vid en kommande prisgeografisk undersökning.

Remissmyndigheterna har gett frågan om budgetvalet ett betydande utrymme. I allmänhet godtages utredningens förslag till lösning av budgetproblemet, men ett antal myndigheter ifrågasätter lämpligheten av en stockholmsbudget som baspunkt vid levnadskostnadsjämförelserna.

Fångvårdsstyrelsen finner det tveksamt, om dyrhetsskillnaderna orterna emellan skall mätas med utgångspunkt från en stockholmsbudget, och anser, att ytterligare utredning av denna fråga borde ha föregått utredningens förslag.

Statistiska centralbyrån anför rörande budgetfrågan.

Centralbyrån anser det icke helt klart att en stockholmsbudget är att föredraga som utgångspunkt för beräkningarna. Problemet löses dock ej genom att man väljer en budget från en annan ort. Ej heller en genomsnittsbudget av den typ, som utredningen skisserat på sid. 20 f. f. och där för varje ort respektive representantvaras pris vägs i förhållande till stockholmspriset med vikter som beräknats från de genomsnittliga konsumtionsförhållanden på ett antal orter, löser de angivna problemen. En dylik budgets viktsystem anpassar sig dock bättre till den konsumtionsfördelning som råder på dessa orter. Då emellertid valet av en stockholmsbudget torde innebära en konkretisering av dyrortsjämförelsen för den enskilda konsumenten, kan av praktiska skäl detta val vara att föredraga. Man når också härigenom en överensstämmelse med 1951 års prisgeografiska undersökning.

Lantbruksstyrelsen finner, att om basen i kostnadsjämförelsen blir en genomsnittlig Stockholmsbudget, speciella problem uppstår med beräkningar av levnadsstandarden för landsbygdsbefolkningen. Alternativa indexberäkningar bör därför komma till stånd.

Statens pris- och kartellnämnd ifrågasätter lämpligheten av en stockholmsbudget som baspunkt i kostnadsjämförelserna och anför.

Utredningen diskuterar möjligheten att tillfredsställande approximera en indifferensbestämd index och föreslår av praktiska skäl en Laspeyresindex. Nämnden å sin sida vill ifrågasätta om inte en index i vilken konsumtionen utgör ett genomsnitt av hushåll på olika orter, är att föredraga.

Om man i likhet med utredningens förslag utgår från Stockholm som baspunkt och använder stockholmsbudgetens vikter (Laspeyresindex) kommer dyrhetstalen för t. ex. landsbygdskommunerna — med budgetar som ganska starkt avviker från Stockholms — att i allmänhet avvika något från det fall att de beräknas på en budget bättre anpassad efter landsbygdskommunernas konsumtionsförhållanden. Den budget som av praktiska skäl närmast kan komma i fråga synes vara genomsnittsbudgeten för hela riket. Riksbudgeten torde även anpassa sig bättre till flertalet tätorter än Stockholmsbudgeten. Visserligen torde de faktiska skillnaderna i indextalen vid olika budgetalternativ i allmänhet inte bli särskilt stora. Eftersom det ur kalkylsynpunkt emellertid bör vara lika enkelt att använda en genomsnittsbudget, som den i detta sammanhang extrema stockholmsbudgeten, finner nämnden övervägande skäl tala för användning av den budget som ger det mest rättvisande resultatet av alternativt tillgängliga budgetar.

Utredningen har i bilaga 1 i viss utsträckning behandlat detta problem och därvid funnit, att för det betraktade fallet skillnaderna vid olika budgetalternativ blir obetydliga. Nämnden anser dock ytterligare undersökning-

är av dessa förhållanden vara önskvärda innan det kan anses klarlagt att effekten av olika budgetars inverkan på dyrhetstalen är negligerbar.

Länsstyrelsen i Östergötlands län vill betona, att valet av en stockholmsbudget som baspunkt tyvärr utesluter att en ort jämförs med annan ort än Stockholm. Skall jämförelse i levnadsnivån för något ändamål ske mellan två orter, bör man räkna med vägningstal från fall till fall, vilka anknyts till den ort, som valts till baspunkt vid jämförelsen. Det synes därför vara lämpligt, att en budget beräknas för t. ex. de större städerna vid sidan av Stockholm eller för större från t. ex. arbetsmarknadssynpunkt lämpligt utformade enheter, så att jämförelser av levnadsnivån kan utföras utan alltför stora extra kostnader.

Länsstyrelsen i Hallands län anser att en riksbudget bättre stämmer överens med konsumtionens sammansättning i Sverige och anför.

Om undersökningen grundas på en genomsnittsbudget för hela riket i stället för en budget för enbart Stockholm torde bättre överensstämmelse kunna uppnås med landsbygds kommunernas konsumtionsförhållanden. Det bör därför övervägas, om inte en dylik »riksbudget» bör föredragas som utgångspunkt vid prisjämförelserna. Detta bör dock gälla endast under förutsättning att en sådan anordning bedömes medföra en från praktisk synpunkt icke alltför obetydlig avvikelse från resultatet vid tillämpning av en stockholmsbudget.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ifrågasätter, om det icke vore mer tillfredsställande att välja en för riket gemensam budget. En utifrån denna bas beräknad index skulle visserligen icke ge svar på frågan om en ords dyrhet i förhållande till en viss annan ort, men den skulle ge ett mera tillfredsställande svar på frågan hur en ort i förhållande till en annan bör inplaceras i dyrortsskalan eftersom indexen baserats på en konsumtionsinriktning, som representerar ett genomsnitt för landet. Vidare framhålls, att konsumtionsinriktningen i Stockholm får anses vara ganska extrem, och att det med hänsyn härtill torde vara lämpligt med en mera representativ baspunkt för indexberäkningarna. *Statens avtalsnämnd* anser, att förslaget, att basera undersökningen på en budget avseende enbart Stockholm, synes kunna medföra vissa risker för att levnadskostnadsnivån utanför storstäderna överskattas, även om dessa risker i viss mån kommer att minskas genom de olika tekniska åtgärder, utredningen föreslagit. Enligt nämndens mening synes med hänsyn till de allttjämt relativt olikartade levnadsförhållandena i storstäder och på landsbygd en rättvisare jämförelse kunna erhållas, om budgeten kunde baseras på någon form av genomsnitt för levnadsförhållandena i landet i stort. *Statstjänstemännens riksförbund* godtar utredningens förslag, att en stockholmsbudget tas som utgångspunkt för jämförelserna, men föreslår, att en ny levnadskostnadsundersökning för Stockholm utförs för att tillgodose behovet av fullt aktuella vägningstal. *Kooperativa förbundet* ifrågasätter lämpligheten av att välja stockholmsbudgeten som utgångspunkt för beräkningarna. Vägningstalen i denna budget skiljer sig avsevärt från såväl budgeten för konsumentprisindex som budgeten för samtliga hushåll

i 1958 års levnadskostnadsundersökning. Dessa skillnader torde mindre ha sin grund i speciella konsumtionsvanor i Stockholm än i skillnader i inkomstfördelningen mellan Stockholm och resten av landet. Förbundet finner det med hänsyn härtill mer motiverat att använda budgeten för konsumentprisindex som utgångspunkt för beräkningarna. Härigenom avlägsnar man sig visserligen från utredningens utgångspunkt i en indifferensbestämd index, men då denna även i utredningens förslag synes vara av ringa praktisk betydelse, anser förbundet ovannämnda övervägande ha större vikt.

Sveriges lantbruksförbund anser, att en riksbudget bättre motsvarar de genomsnittliga konsumtionsvanorna i Sverige, och anför.

I en prisgeografisk undersökning bör ej heller ändamålet vara att mäta och jämföra olika personers behovstillfredsställelse — ändamålet bör vara att mäta möjligheterna för samma person att uppnå samma behovstillfredsställelse på olika orter. Eftersom behovstillfredsställelse inte kan mätas och eftersom substitutionsförhållandena (indifferenskurvornas utseende) inte är kända är ej heller detta möjligt. Det återstår därför endast att konstruera en budget och jämföra kostnaderna för denna på olika orter. Utredningen föreslår därvid, att den prisgeografiska undersökningen grundas på levnadskostnadsundersökningens budget för enbart Stockholm, eftersom undersökningen avser att belysa olika orters dyrhet i förhållande till Stockholm och eftersom utredningen ansett alternativbudgetar ha ringa värde i detta sammanhang. Det kan här framföras att en »medelbudget» för riket i dess helhet vore att anse som den riktigare och mera fullständiga budgeten för ifrågavarande ändamål, eftersom den skulle fånga konsumtionsvanorna i landet som en helhet. Valet av stockholmsbudgeten som grund för undersökningen antyder antingen att konsumtionen i Stockholm skulle vara en norm för hur konsumtionen i landet i övrigt bör inriktas, eller att stockholmsbudgeten inkluderar allt som konsumeras i landet i övrigt. Ingendera av de två synpunkterna kan anses riktig. Endast som en grov approximation kan stockholmsbudgeten möjligen få betydelse.

Särskilda poster i budgeten

Bostadsposten m. m. Vid 1951 års dyrortsundersökning införskaffades uppgifter om boendekostnaden för hyreslägenheter av likartad standard. Av tekniska skäl uteslöts egnahemslägenheter från undersökningen. Ej heller utfördes några fristående beräkningar av boendekostnaderna för bostadsrättslägenheter, dessa kostnader fick representeras av kostnaderna för hyreslägenheter av motsvarande kvalitet och storlek. Hyreslägenhetsbeståndet indelades i fem kvalitetsklasser och i storleksklasser efter antalet rum utöver kök. Endast lägenhetsstorlekar om ett, två och tre rum och kök blev föremål för observation. Boendekostnadsjämförelserna, som avsåg hyra inklusive allt bränsle, genomfördes sedan separat för var och en av de sålunda erhållna femton lägenhetskategorierna på grundval av framskrivna hyresuppgifter från 1945 års bostadsräkning. För de större orterna beräknades med användning av dessa uppgifter bostadskostnadstal, ett för varje observerad lägenhetskategori. Dessa sammanvägdes sedan till ett genomsnitt för respektive

ort med användning av uppgifter om hyres- och bostadsrättslägenheternas fördelning på de 15 lägenhetskategorierna inom det område, som den använda budgeten hänförde sig till. I vissa fall gjordes korrigeringar av boendekostnadsbeloppet för en lägenhetskategori med hänsyn till förekommande variationer i lägenhetsbeståndets åldersfördelning och boendekostnadernas beroende härav. Mindre tätorter och ren landsbygd sammanfördes till större områden, för vilka gemensamma bostadskostnadstal beräknades efter samma principer som för de större orterna.

Vid beräkning av konsumentprisindex sammanförs hyreslägenheter och bostadsrättslägenheter till en grupp, vars prisutveckling representeras av boendekostnadernas förändringar för enbart hyreslägenheterna. Gruppen uppdelas i tio kvalitetsklasser genom en indelning, dels efter ålder i »gamla» och »nya» lägenheter, dels efter storlek i fem storleksklasser, nämligen ett rum och kokvrå, ett rum och kök, två rum och kök, tre rum och kök samt fyra rum och kök. Observationsmaterialet omfattar ett efter kvalitetsklasserna stratifierat stickprov på ca 1 000 lägenheter, vilket varje år kompletteras med ett urval bland nybyggda lägenheter och där en viss del av stickprovet i övrigt förnyas årligen. Den vid undersökningstillfället observerade boendekostnaden för hyreslägenheter korrigeras klassvis till att avse lägenheter med lika standard, det vill säga en tidigare beräknad genomsnittsstandard i fråga om ett antal utrustningsdetaljer.

Även egnahemslägenheter beaktas vid beräkningen av boendekostnaden till konsumentprisindex, där de bildar en fristående kvalitetskategori vars prisutveckling följs genom »representantvarumetoden». Innebörden härav är, att prisutvecklingen för ett antal representantvaror för olika poster i årskostnaden för egnahem följs och sammanvägs till ett indextal med vikter, proportionella mot varje posts andel av hela årskostnaden.

Sammanvägningen av indextalen för de sammanlagt elva kvalitetsklasserna till en total bostadsindex sker i flera etapper. För hyreslägenheternas del uträknas med kostnadsummorna vägda genomsnittliga lägenhetshyror för var och en av de fem storleksklasserna, och därefter beräknas på dessa genomsnittshyror grundade indextal för hyresändringarna. Sedan sammanvägs de fem indextalen till en genomsnittlig hyresindex med tillämpning av vägningstal motsvarande bostadskostnaden för respektive storleksklasser. För den slutliga sammanvägningen till en total bostadsindex används för hyres- och bostadsrättslägenheterna de totala vägningstalssummor, som framkom vid den första bostadskostnadsundersökningen för konsumentprisindex, framskrivna med de beräknade indextalen, och för egnahem vägningstal, som hänför sig till den på visst sätt definierade årskostnaden för egnahem.

Utredningen anser, att det vid 1951 års dyrortsundersökning använda förfarandet icke kan användas vid en kommande prisgeografisk undersökning eftersom bl. a. erforderliga hyresdata saknas. Däremot är, enligt utredningen, metoden vid konsumentprisindex vad beträffar hyres- och bostadsrättslägenheter ur teoretisk synpunkt lämplig, medan det i konsumentprisindex

använda förfarandet icke kan utnyttjas vid boendekostnadsberäkning för egnahemslägenheter. Utredningen föreslår, att en särskild boendekostnadsundersökning kommer till stånd och lämnar förslag till en sådan undersökning.

För sina överväganden rörande utformningen av bostadskostnadsundersökningen har utredningen låtit företa en specialbearbetning av den så kallade snabbstatistiken för 1960 års folk- och bostadsräkning för att erhålla aktuella data om hur lägenhetsbeståndet fördelar sig på besittningsformer. Enligt de framräknade uppgifterna fördelade sig lägenhetsbeståndet på besittningsformer enligt följande:

Egnahemslägenheter på jordbruksfastighet ..	10 %
Egnahemslägenheter på annan fastighet	23 %
Bostadsrättslägenheter	9 %
Statliga och kommunala lägenheter	6 %
Övriga besittningsformer	49 %
därav:	
a) lägenheter i småhus	10 %
b) ägarlägenheter i flerfamiljshus..	2 %
c) övriga lägenheter i flerfamiljshus	37 %
Icke bebodda	3 %
	Summa 100 %

Med lägenheter i småhus avses lägenheter i en- och tvåfamiljshus bebodda av ägaren. Med bostadsrättslägenhet avses lägenhet, som bebos av bostadsrättsinnehavaren, och med hyreslägenhet avses samtliga bostadslägenheter, som upplåts mot hyra oavsett om de ligger i en-, två- eller flerfamiljshus.

Utredningen föreslår, att vid boendekostnadsundersökningen ej endast beaktas hyreslägenheter utan även bostadsrättslägenheter och egnahemslägenheter. Beträffande hyreslägenheter och bostadsrättslägenheter föreslår utredningen, att endast lägenheter i flerfamiljshus skall medtagas i undersökningen, och beträffande egnahemslägenheter föreslås av tekniska skäl, att undersökningen av egnahemslägenheter inskränks till egnahem på annan fastighet (än jordbruksfastighet). Vidare finner utredningen det olämpligt, att bland hyreslägenheter inkludera andra lägenheter än i öppna marknaden uthyrda lägenheter. För lägenheter uthyrda i annan ordning kan nämligen, enligt utredningen, den observerbara boendekostnaden i större eller mindre utsträckning vara betingad av en nedsättning av hyran, som kan utgöra en löneförmån (arbetsgivarlägenheter) eller vara en form av socialunderstöd (lägenheter uthyrda i bostadssocialt syfte) eller privat understöd (lägenheter uthyrda till släktingar).

Beträffande boendekostnadsundersökningens omfattning med avseende på lägenhetsstorlekar har vid tidigare prisgeografiska undersökningar och i konsumentprisindex begränsning skett av boendekostnadsräkningen till vissa storlekar mätt i antal rum. Kostnadsjämförelserna har härvid skett inom

varje storleksklass för sig, så att skillnader i standard beträffande det angivna storlekskriteriet inte skulle påverka boendekostnadsjämförelsernas resultat, d. v. s. man har tillämpat kvalitetsklassmetoden. Olika stora lägenheter kan emellertid jämföras efter korrigerig av erhållna kostnadsuppgifter för värdet av skillnader i storlek, d. v. s. man kan tillämpa kvalitetselementmetoden. Utredningen har funnit det lämpligt att använda samma metod som nyttjas för kvalitetsklassindelningen vid de löpande indexberäkningarna i konsumentprisindex med en indelning av lägenheterna efter ålder och storlek. Utredningen föreslår därför en åldersindelning i lägenheter, färdigställda 1945 eller tidigare (»gamla» lägenheter), och lägenheter, färdigställda 1946 eller senare (»nya» lägenheter).

Det kan emellertid vara lämpligt att begränsa undersökningen till vissa lägenhetsstorlekar, beroende på att lägenheter av inbördes mycket olika storlek kan förmodas skilja sig åt väsentligt även i ett antal andra ur kvalitetsvärderingssynpunkt relevanta avseenden än storleken. Men också av kostnads- och mättekniska skäl kan en begränsning av undersökningen visa sig påkallad. Under antagandet, att både de minsta och största lägenhetsstorlekarna på många orter torde vara sällan förekommande, föreslår utredningen, att boendekostnadsundersökningen inskränks till »nya» och »gamla» hyres- och bostadsrättslägenheter om ett rum och kokvrå samt ett, två och tre rum och kök samt för egnahemslägenheter på annan fastighet till »gamla» sådana om ett, två, tre och fyra rum och kök och »nya» sådana lägenheter om tre, fyra och fem rum och kök. Detta innebär, att drygt 4/5 av respektive upplåtelseforms bostadsbestånd kommer att beaktas vid undersökningen.

Med ledning av materialet till 1960 års bostadsräkning kompletterat med uppgifter ur nybyggnadsstatistiken för tiden därefter konstrueras ett urval av lägenheter, för vilka boendekostnaderna undersöks. För urvalsförfarandet anger utredningen följande riktlinjer.

(i) Urvalet inom bostadsräknings- och nybyggnadsmaterialet skall omfatta som första steg 10 000 lägenheter, varav ca 600 lägenheter i Stockholm. Antalet utvalda lägenheter inom var och en av de tidigare nämnda 15 kvalitetsklasserna får då i Stockholm enhetligt fastställas till ungefär 40. Vid fastställande av urvalskvoterna för olika orter (utom Stockholm) och kvalitetsklasser beaktas i princip endast urvalets relativa andel av bostadsbeståndet i de berörda kvalitetsklasserna och den finita populationskorrektionen.

Även om detta förfarande ej är särskilt tillfredsställande får det godtagas som en första approximation, då för ett mer nyanserat förfarande erforderliga data angående boendekostnader m. m. ej föreligger.

(ii) Med ledning av det erhållna boendekostnads materialet omfattande 10 000 lägenheter beräknas variansen för boendekostnaden på var och en av de utvalda orterna. Detta material utnyttjas för en bedömning av huruvida den uppnådda precisionen i boendekostnadsestimatet för respektive ort är tillräcklig. Skulle den erhållna precisionen på någon av orterna vara sämre än den eftersträfvade kompletteras urvalet så, att önskad precision kan bedömas bli uppnådd. Vid sådana eventuellt erforderliga kompletteringar kan en begränsning av kostnaderna uppnås genom tillämpning av metoderna för optimal allokering. Utredningen har vid sina kostnadskalkyler förutsatt

att eventuellt erforderliga kompletteringar högst skall omfatta 10 000 lägenheter.

Insamlingen av data bör ske från fastighetsägarna och bostadsrättsföreningarna per post och från lägenhetsinnehavarna (inklusive egnahemsägarna) genom intervjuer.

I fråga om utformningen av boendekostnadsmätningen har utredningen diskuterat definitionen av boendekostnaden och metoder att mäta denna samt metodiken att åvägabringa lika standard vid kostnadsjämförelserna.

I frågan om definitionen av boendekostnaden föreslår utredningen ingen avvikelse i förhållande till 1951 års dyrortsundersökning, medan utredningen i frågan om »lika standard» vid kostnadsjämförelserna har strävat efter att så långt detta är möjligt och lämpligt, tillämpa de lösningar av kvalitetsproblemet, som användes vid beräkningarna för bostadsposten i konsumentprisindex. Utredningen har vidare icke funnit det motiverat att göra någon åtskillnad mellan hyres- och bostadsrättslägenheter vid behandlingen av kvalitetsfrågorna.

Boendekostnaderna för hyreslägenheter bör enligt utredningen omfatta totalhyror, d. v. s. inklusive värmeavgift för hyreslägenheter med centralvärme. Vad beträffar hyreslägenheter utan centralvärme bör i konsekvens härmed en totalhyra beräknas genom att till den observerade kallhyran lägga en enligt en »bränslepoängmetod» beräknad kostnad för uppvärmningsbränsle.

Vid beräkningen av boendekostnaden för bostadsrättslägenhet föreslår utredningen att följande kostnader beaktas:

1. Avgifter till föreningen (bolaget) totalt.
2. Egna utlägg för reparationer.
3. Egna utlägg för uppvärmning och varmvatten.
4. Ränta på eget i lägenheten insatt kapital.
5. Ränta på för insats lånat kapital.
6. Avskrivningar.

Däremot bör icke amorteringsdelen av avgifter till föreningen (bolaget) eller kostnaden för av föreningen (bolaget) utförda kvalitetsförbättringar medräknas.

Beaktandet av kvalitetsskillnader lägenheterna emellan bör enligt utredningen ske genom att utnyttja en kombination av kvalitetsklass- och kvalitetselementmetoden men med en utförligare kvalitetselementlista än som utnyttjas för konsumentprisindex. När det gäller tillämpningen av kvalitetselementmetoden har utredningen stannat för att förorda en schablonmetod, där produktionskostnaderna för de olika elementen beräknas för Stockholm och omräknas till respektive ors priser med användning av bostadsstyrelsens orsindex. Produktionskostnadsberäkningarna får härvid ske efter de riktlinjer, som tillämpas beträffande de kvalitetselement, som beaktas i den fortlöpande hyresindexen, och bör liksom dessa kostnadsberäkningar utföras av bostadsstyrelsen.

Beträffande tillvägagångssättet vid beräkningen av boendekostnaderna anför utredningen.

För de observerade stockholmslägenheterna i varje kvalitetsklass inhämtas uppgifter om boendekostnaden per månad eller kvartal (för bostadsrättslägenheterna per år) samt om förekomsten av de olika kvalitetselement, som föreslagits skola beaktas vid undersökningen. Vidare inhämtas upplysningar, om beloppet inkluderar bränslekostnaderna och om avgifter utöver den redovisade kostnaden uttas för nyttjandet av vissa av kvalitetselementen (trappstädning, tvättstuga etc.). I det fallet att särskild avgift, som ej inkluderats i beloppet, påförts för ett visst kvalitetselement, får detta betraktas som ej ingående i lägenhetens standard. Boendekostnaden får sedan omräknas till årskostnad, varefter eventuellt inte ingående kostnader för uppvärmningsbränsle (beräknade enligt den i det föregående angivna bränslepoängmetoden) läggs till. De sålunda framräknade totala årskostnaderna summeras sedan kvalitetsklassvis, och årsmedelkostnaden (det ovägda medeltalet av de totala årsbeloppen) beräknas för varje kvalitetsklass. För varje kvalitetsklass beräknas den genomsnittliga utrustningen med de utvalda kvalitetselementen. Därmed har basortens genomsnittliga pris och kvalitet på de observerade hyres- och bostadsrättslägenheterna beräknats. Slutligen inhämtas också uppgifter om priserna på representantvarorna för reparationsarbeten.

För de på jämförelseorten observerade lägenheterna genomförs de ovan beskrivna operationerna. För bostadsrättslägenheterna tillkommer, att bostadsrättsinnehavarnas egna utlägg för reparationer beräknas ur uppgifterna för Stockholm med representantvarumetod och att avskrivningskostnaderna omräknas med bostadsstyrelsens Ortsindex för flerfamiljshus. Därefter beräknas differensen i genomsnittlig utrustning med de studerade kvalitetselementen mellan orten och Stockholm kvalitetsklassvis och värderas med användning av uppgifterna om »kronor per årshyra» samt det för orten tillämpliga värdet av bostadsstyrelsens Ortsindex. Ortens observerade årsmedelkostnader för de olika kvalitetsklasserna kan därefter korrigeras för de genomsnittliga kvalitetskillnaderna i förhållande till basorten, och indextal för de olika kvalitetsklasserna kan beräknas.

Vid behandlingen av frågan om mätning av boendekostnaden för egnahemslägenheter anför utredningen

Boendekostnaderna för egnahemslägenheter är uppbyggda på likartat sätt som för bostadsrättslägenheter; den egentliga skillnaden består i att motsvarigheterna till delposterna i bostadsrättsinnehavarnas avgifter till föreningen (bolaget) måste behandlas var för sig. Beträffande såväl de direkta utgifterna som övriga kostnader (ränta på eget kapital och avskrivning) gäller sålunda detsamma som för bostadsrättslägenheterna. Boendekostnaderna för egnahemslägenheter kan beräknas som summan av följande poster:

1. Ränta på lånat kapital.
2. Beräknad ränta på eget kapital.
3. Tomtarrende.
4. Avskrivning.
5. Fastighetsskatt.
6. Försäkringspremier.
7. Reparationskostnader.
8. Vatten- och avloppskostnader.

9. Renhållningsavgifter.
10. Sotningsavgifter.
11. Kostnader för uppvärmning och varmvatten.

Boendekostnadsjämförelserna för egnahem medför samma indexteoretiska problem som jämförelserna för hyres- och bostadsrättslägenheter, och utredningen föreslår, att indexberäkningarna sker separat för varje storleksklass av »gamla» respektive »nya» egnahemslägenheter. Liksom beträffande hyreslägenheterna föreslås att korrigeringar för kvalitetsskillnader inom de olika klasserna sker med användning av kvalitetselementmetoden endast med den skillnaden, att kvalitetselementlistan görs mer omfattande. Vid beräkningen av posten ränta på eget kapital, erfordras en uppgift om egnahemsfastighetens nuvärde. Utredningen föreslår, att detta beräknas med användning av köpeskillingsstatistiken. Avskrivningen föreslås bli beräknad som viss procent av återanskaffningspriset. Detta pris utgörs av kostnaden för att nybygga ett hus av samma standard som det befintliga. Återanskaffningspriset är således ej direkt observerbart annat än för nybyggda egnahem, och utredningen föreslår därför, att en schablonmetod används för beräkning av detta pris.

Efter att index för var och en av de i undersökningen observerade kvalitetsklasserna av egnahemslägenheter beräknats, sammanvägs dessa index till en egnahemsindex för orten. Genom summering etappvis på olika sätt kan egnahemsindex för olika kombinationer av kvalitetsklasser av egnahem framtas, t. ex. för »gamla» och »nya».

För observerade kvalitetsklasser erhålls totala boendeutgiften i Stockholm genom att den erhållna genomsnittliga boendekostnaden i Stockholm multipliceras med antalet lägenheter i respektive klass i bostadsbeståndet i Stockholm. Motsvarande beräkningar föreslås bli utförda för övriga lägenhetsklasser, varvid den genomsnittliga boendekostnaden föreslås uppskattad med följande metod.

(1) Hyres- och bostadsrättslägenheter om ett rum, ett rum och kök samt två och flera rum med eller utan kokvrå:

Boendekostnaden sätts för varje »gammal» lägenhet till det vid boendekostnadsundersökningen erhållna genomsnittet för »gamla» hyres- och bostadsrättslägenheter om 1 rum och kokvrå. På motsvarande sätt förfäres med de »nya» lägenheterna.

(2) Hyres- och bostadsrättslägenheter om mer än 3 rum och kök:

Boendekostnaden för en lägenhet beräknas till en fjärdedel av den vid boendekostnadsundersökningen erhållna genomsnittskostnaden för »gamla» respektive »nya» hyres- och bostadsrättslägenheter om tre rum och kök, multiplicerad med antalet rum plus ett i den aktuella lägenhetsstorleken.

(3) Egnahemslägenheter om mindre än ett rum och kök:

Dessa beaktas över huvud taget inte.

(4) Egnahemslägenheter om mer än 4 rum och kök i »gamla» egnahem respektive om 1 och 2 samt mer än 5 rum och kök i »nya» egnahem:

Boendekostnaden uppskattas med tillämpning av i (2) ovan beskriven metodik. Beträffande de »nya» lägenheterna om ett och två rum och kök innebär detta, att boendekostnaden sättes till en fjärdedel av genomsnitts-

kostnaden för observerade »nya» egnahemslägenheter om tre rum och kök, multiplicerad med två respektive tre. På motsvarande sätt erhålles boendekostnaden för »gamla» egnahemslägenheter om mer än fyra rum och kök som en femtedel av den observerade genomsnittskostnaden för »gamla» egnahemslägenheter om fyra rum och kök, multiplicerad med antalet rum plus ett i den aktuella lägenhetsstorleken, och för »nya» egnahemslägenheter om mer än fem rum och kök som en sjättedel av vid boendekostnadsundersökningen beräknad genomsnittskostnad för »nya» egnahemslägenheter om fem rum och kök, multiplicerad med den aktuella lägenhetsstorleken antal rum plus ett.

(5) Hyreslägenheter i småhus:

Boendekostnaden uppskattas till genomsnittet för motsvarande egnahemslägenheter.

Med användning av uppgifter ur 1960 års bostadsräkning och den löpande statistiken över bostadsbeståndets förändringar kan antalet lägenheter i Stockholm av olika typ, ålder och storlek fastställas. Ur dessa antalsdata och uppgifterna om den genomsnittliga boendekostnaden för respektive bostadstyp kan sedan erforderliga vägningstal för sammanvägningen framställas.

Beträffande budgetvikten för bostadsposten samt posten »bränsle och lyse» föreslår utredningen, att vägningstalet för bostadsposten bestäms på grundval av summan av de enligt det föregående beräknade vägningstalen samt att ett särskilt vägningstal beräknas för »bränsle och lyse» genom att minska ett med ledning av vid boendekostnadsundersökningen erhållna siffror omräknat totalt budgetbelopp för bostad, bränsle och lyse med summan av vägningstalen för hyreslägenheter och egnahem.

Liksom utredningen anser även remissmyndigheterna att lösningen av de med beräkningen av bostadsposten förknippade problemen bör tillmätas stor betydelse. I allmänhet godtogs utredningens förslag. En del myndigheter anser dock i motsättning till utredningen att egnahemsundersökningen också bör omfatta egnahem på jordbruksfastigheter och ger i samband härmed uttryck för farhågor beträffande resultatet av undersökningen för landsoertens befolkning.

Bostadsstyrelsens uppfattning är att utredningen närmare borde ha underbyggt sin uppfattning, att boendekostnadernas lokala variationer kan beräknas få väsentlig betydelse för slutresultatet. Härigenom skulle en bättre bakgrund ha erhållits för bedömning av utredningens förslag beträffande mätningen av dessa kostnader. I övrigt behandlar bostadsstyrelsen främst frågan om mätningen av boendekostnaden, där styrelsen icke har några principiella invändningar att framföra mot utredningens förslag. Däremot torde viss tvekan kunna hysas gentemot vissa detaljer i den föreslagna praktiska utformningen och styrelsen anför.

Utredningen har icke närmare redovisat effekten av att i varierande omfattning — genom införandet av det ena eller andra kvalitetselementet — beakta föreliggande skillnader i standard. En sådan redovisning hade varit så mycket mer angelägen som man inom en och samma ort måste vid given kvalitet räkna med betydande skillnader i boendekostnader, d. v. s. stor

prisspridning. Sådana skillnader kan ha samband med läget inom orten — centralt och perifert — och till och med läget inom ett hus — t. ex. i första våningen och i översta våningen. Innan slutlig ställning toges till beräkningsmetod, bör man genom praktiska exempel pröva effekten av beaktandet av olika kvalitetsskillnader.

Vid den närmare prövningen av metoden torde även effekten av följande konsekvens av utredningens förslag böra belysas. Skillnader i kvalitet skall, då fråga är om hyres- och bostadsrättslägenheter, omräknas i kronor per årshyra med utgångspunkt från dagens produktionskostnad. Detta till standardolikheter hänförliga skillnadsbelopp kommer vid en och samma standardskillnad att i relativt större grad utjämna olikheterna i boendekostnader för äldre hus (byggda t. o. m. 1945) med en genomsnittligt lägre byggnads- och därmed även boendekostnadsnivå än för senare byggda hus med en genomsnittligt högre sådan nivå.

Bostadsstyrelsen anser därför att ytterligare undersökningar bör komma till stånd innan planen för en bostadskostnadsundersökning fastställs och anför.

Innan undersökningsplanen fastställs, måste ett grundligt planeringsarbete utföras och provundersökningar genomföras så att alternativa lösningar av olika problem kan prövas. Alla möjligheter till förenklingar bör prövas med avseende på deras inverkan på slutresultatet. Detta gäller speciellt beträffande de arbetskrävande metoderna att beräkna nuvärdet och återanskaffningspris för egnahem som underlag för beräkning av ränta på eget kapital, avskrivning och förräntning.

I sammanhanget bör erinras om att bostadsstyrelsen och statistiska centralbyrån genom Kungl. Maj:ts beslut den 28 juni 1962 har i uppdrag att framlägga förslag till riktlinjer för fortlöpande urvalsundersökningar inom bostadsstatistiken.

Statens hyresråd anför beträffande undersökningens omfattning, att en total hyresräkning bör genomföras i alla de ca 200 kommuner, som föreslås omfattade av undersökningen. En total hyresräkning har nämligen icke företagits sedan 1945, och behovet härav framstår därför som mycket angeläget. Vidare framföres att det för hyresrådets verksamhet vore mycket värdefullt om de i boendekostnadsundersökningen ingående lägenheterna indelades i lägenheter färdigställda 1940 eller tidigare och lägenheter färdigställda 1941 eller senare. En sådan indelning överensstämmer även med vid 1960 års bostadsräkning tillämpade gränsdragningar.

När det gäller mätningen av boendekostnaderna föreslås att uppgift i vissa fall skall begäras från hyresnämnd om det saluvärde nämnden skulle åsätta lägenheten vid en överlåtelse. Hyresrådet finner det olämpligt att hyresnämnd på detta sätt lämnar förhandsbesked i fråga, som sedermera kan komma under nämndens prövning.

1960 års jordbruksutredning anser, att egnahem på jordbruksfastighet bör omfattas av undersökningen, och anför.

Beträffande boendekostnadsundersökningen skall som redan antytts även egnahemslägenheter medtas med undantag för lägenhet på jordbruksfastighet. Motivet för detta undantag är att kapitalkostnaden för egnahemsdelen

på en jordbruksfastighet icke kan skiljas från den totala. Denna olägenhet är dock icke så stor för de nyare jordbruksegnahem, för vilka anläggningskostnaden är känd. Statistik häröver insamlas dessutom årligen av statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader.

Det är angeläget att man åtminstone i den del av lägenhetsurvalet, som skall hämtas ur nybyggnadsmaterial och helst även vad avser nyare lägenheter enligt bostadsräkningen 1960, medtar egnahem på jordbruksfastighet. Risken är eljest att uppgifterna om boendekostnaderna i glesbygden blir för fåtaliga.

Delegationen för statistikfrågor framför beträffande boendekostnadsundersökningen.

Vad gäller frågan om planeringen av bostadsundersökningen vill delegationen erinra om att en arbetsgrupp tillsatts av statistiska centralbyrån och bostadsstyrelsen för gemensam utredning av riktlinjerna för vissa urvalsundersökningar på bostadsstatistikens område; möjligheterna att samordna den föreslagna prisgeografiska bostadskostnadsundersökningen med de planerade urvalsundersökningarna på bostadsstatistikens område bör beaktas i den fortsatta planeringen.

Delegationen framhåller att utredningen icke visat att det är motiverat att använda en så betydande andel av resurserna på bostadskostnadsundersökningen.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser, att utredningens förslag till lösning av frågan om »lika standard» vid boendekostnadsutmätningen innebär en för stark schablonisering och anför.

Även i ett annat avseende innebär förslaget en stark schablonisering, nämligen då fastigheterna efter ålder delas i fastigheter färdigställda intill år 1946 och fastigheter färdigställda under 1946 och senare. Byggnadskostnadsindex har under tiden 1 januari 1939—1 januari 1946 stigit från 100 till 141,3 och under tiden 1 januari 1946—1 januari 1962 från 141,3 till 261,7 (se bilaga A). En jämförelse mellan hyrorna i ett antal år 1946 producerade fastigheter i en viss stad med hyrorna i likartade fastigheter i en annan stad producerade år 1962 torde icke kunna läggas till grund för några hållbara slutsatser om hyresnivån i de båda städerna.

Länsstyrelsen anser därför att undersökningen i första hand bör omfatta den nyaste produktionen av fastigheter. Vad beträffar de äldre fastigheterna som icke är försedda med värmeledning synes dessa böra lämnas helt åsido. Bostäder i dessa fastigheter kan enligt länsstyrelsens uppfattning numera knappast anses tillhöra godtagbar standard. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* finner ej att det av utredningen föreslagna lägenhetsurvalet beträffande äldre egnahem om ett till fyra rum och kök är lämpligt utan anser att två till fem rum och kök bättre överensstämmer med lägenhetsurvalet vid nyare lägenheter.

Dyrorts nämnden noterar med tillfredsställelse att undersökningen även innefattar egnahem. Beträffande de mättekniska svårigheterna vid bestämningen av boendekostnaderna för egnahem finner nämnden det dock angeläget understryka, att köpeskillingsstatistiken måste utnyttjas med största

försiktighet och med iakttagande av en sådan moderation som iakttages vid de allmänna fastighetstaxeringarna och därvid i görligaste mån samordnas med resultatet av en ny allmän fastighetstaxering. *Landsorganisationen* uttrycker tillfredsställelse över att undersökningen även innefattar egnahem och bostadsrättslägenheter men ifrågasätter om icke det antydda högre alternativet om 20 000 lägenheter i stället för 10 000 redan från början borde genomföras. Förutom den högre tillförlitligheten, som härigenom sannolikt kunde åstadkommas, skulle även ett värdefullt hyresstatistiskt material erhållas. Sedan 1945 års bostadsräkning har det icke gjorts någon mer omfattande hyresräkning i Sverige, varför det föreligger en kännbar brist på hyresstatistiska uppgifter. Behovet har sedan dess ökat framför allt genom den successiva avvecklingen av den allmänna hyresregleringen. *Statstjänstemännens riksförbund* anser att även garagekostnaderna på lämpligt sätt bör invägas i boendekostnaderna. *Riksförbundet landsbygdens folk* förklarar sig vara medvetet om de svårigheter som möter vid beräkning av boendekostnaderna för egnahem å jordbruksfastighet, men framhåller att då denna typ av egnahem utgör en mycket stor grupp, undersökningen av bostadskostnaderna på landsbygden ger ett mycket osäkert resultat om egnahem å jordbruksfastigheter uteslutes ur bostadsbeståndet. *Sveriges köpmannaförbund* hyser farhågor för att den pågående avvecklingen av hyresregleringen kan medföra att hyresnivån på många orter kommer att förändras, varigenom de framräknade dyrhetstalen ej blir aktuella.

Utredningen föreslår att prisjämförelserna för *köksbränsle och lyse* utformas på följande sätt.

Tillgängliga uppgifter om fördelningen på olika bränsleslag av utgifterna för köksbränsle och lyse i Stockholm utnyttjas för beräkning av det antal bränslepoäng, som budgetbeloppet motsvarar. Med utnyttjande av bränslepoängmetoden och uppgifter om använda bränsleslag för köksbränsle och lyse, vilka lämpligen inhämtas vid boendekostnadsundersökningen, beräknas för varje ort den genomsnittliga mängden bränsle av olika slag, som vid ortens konsumtionsvanor i fråga om bränslen erfordras för att uppnå den totalförbrukning, mätt i bränslepoäng, som framräknats för Stockholm. Från respektive ort införskaffade uppgifter för på denna använda bränsleslag utnyttjas sedan för beräkning av kostnaden för denna totalförbrukning. Härvid är att märka, att i de fall, då priset per enhet (t. ex. kilowatt elström) är beroende av den förbrukade kvantiteten, bör det pris användas vid beräkningen, som hänför sig till den enligt ovanstående beräknade förbrukningen på orten. Förfarandet innebär, att den lika standarden i detta fall knytes till en viss energiförbrukning (ett visst antal bränslepoäng) och att skillnader mellan orterna i fråga om användningen av olika energikällor (el, gas, ved etc.) får påverka prisjämförelserna.

Det enligt utredningen föreslagna förfarandet överensstämmer i fråga om den principiella uppläggningsen med det, som tillämpades vid 1951 års dyrortsundersökning.

Remissmyndigheterna har icke framfört några synpunkter på utredningens förslag till beräkning av budgetposten köksbränsle och lyse.

Resekostnader. Vid 1951 års dyrortsundersökning beaktades i princip alla slag av resekostnader vid budgetberäkningarna. 1951 års undersökning uppdelade förekommande resor i inköps- och nöjesresor, arbets- och skolresor samt semesterresor. När det gällde inköps- och nöjesresor arbetade man med ett fastlagt antal resor för år till närmaste inköpsort enligt en särskild fastställd förteckning. Vid bedömningen av resebehovet beräknades efter gjorda undersökningar de kostnader, som förelåg för huvudstadens befolkning samt vidare de kostnader, som uppstod, för att befolkningen i andra delar av riket skulle kunna uppnå den levnadsnivå, som stockholmsbefolkningen upprätthöll. På motsvarande sätt gick man tillväga i fråga om tätorts- och landsbygdsbudgetarna. Tidsförlusten vid resor beaktades ej vid undersökningen.

Utredningen anser, att föreliggande skillnader i fråga om bredden i varusortimentet de jämförda orterna emellan även vid en kommande prisgeografisk undersökning motiverar, att särskilda korrigeringar för förekommande skillnader i behovet av vissa typer av resor vidtagas, och anför.

Det är emellertid mycket vanskligt att bestämma storleken av dessa korrigeringar, och beträffande var och en av de aktuella resetyperna måste en bedömning göras, huruvida ett mer rättvisande resultat erhålls med korrigering än utan.

Den grundläggande idén vid dessa korrigeringar är att för varje ort den kvantitativa skillnaden mot Stockholm i fråga om behovet av arbets- respektive inköpsresor vid i övrigt lika standard beräknas och värderas i ortens priser, varefter ortens budgetbelopp, framräknat på vanligt sätt med representantvarumetod, ökas eller minskas med det sålunda erhållna värdet. Enligt utredningens mening bör dylika beräkningar utföras individuellt för alla kommuner i riket, således inte enbart för de ungefär 200 kommuner, från vilka enligt utredningens förslag prisuppgifter skall inhämtas vid en kommande undersökning. Medtagandet av alla orter kan göras utan större utvidgning av arbetsprogrammet, ty dels skall enligt utredningens förslag individuella budgetbelopp beräknas för alla kommuner (antingen direkt eller genom regressionskattning), dels kan de för beräkning av korrektionernas storlek erforderliga prisuppgifterna inhämtas centralt.

Utredningen anser vidare, att resekostnadskorrigeringen i en kommande prisgeografisk undersökning endast bör omfatta två kategorier av resor, nämligen arbets- och inköpsresor, och anför.

Beträffande arbetsresorna gäller att 1960 års folk- och bostadsräkning ger ett jämförelsevis gott material, varpå ett korrigeringsförfarande kan grundas. Utredningen föreslår i det följande ett korrigeringsförfarande för dylika arbetsresor, som bygger på detta nya material. I fråga om skolresorna gäller att något motsvarande material ej står till förfogande. Med hänsyn till att dessa resor torde utgöra en obetydlig del av den totala privata konsumtionen, föreslår utredningen, att någon korrektion inte kommer till stånd för denna typ av resor.

För inköpsresorna möter de största svårigheterna i förevarande sammanhang, ty å ena sidan kan en korrektion för dessa resor i vissa fall väntas komma att uppgå till ett inte obetydligt belopp och å andra sidan finns ej något tillfredsställande material, varpå beräkningar av korrektionens storlek kan grundas.

Utredningen har övervägt att föreslå en särskild enkät i anslutning till den prisstatistiska undersökningen syftande till att ge underlag för bedömning av skillnaderna mellan olika orter i behovet av inköpsresor för att upprätthålla en i övrigt lika standard. Det har emellertid befunnits att tillförlitligheten hos en sådan undersökning även vid en relativt kraftig insats av resurser på densamma starkt kan ifrågasättas. Med hänsyn härtill finner utredningen det inte vara motiverat att en dylik undersökning kommer till stånd. Då även ett grovt approximationsförfarande för bestämning av korrektionerna för variationer orterna emellan i behovet av inköpsresor torde vara att föredra framför att inte utföra några korrigeringar får utredningen beträffande inköpsresorna föreslå ett förfarande i huvudsak analogt med det vid 1951 års dyrortsundersökning tillämpade.

Utredningen har icke funnit det möjligt att fastställa en hållbar grund för att värdera den standardsänkning, tidsförlusterna vid inköps- och arbetsresor utgör.

För kostnadsberäkningarna för inköpsresor bör, enligt utredningen, liksom tidigare fastställas vissa inköpsorter. För andra orter än inköpsorter bör beräkningarna baseras på ett visst antal resor per år från kommunens befolkningscentrum till närmaste inköpsort och ett fastställt antal paketförsändelser från denna inköpsort till vederbörande kommun. Utredningen har därvid funnit det lämpligt att fastställa antalet inköpsresor till 24 per år och antalet paketförsändelser till 52 per år, det vill säga samma antal, som användes vid 1951 års dyrortsundersökning. I fråga om behovet av inköpsresor för befolkningen i Stockholm och på större inköpsorter anför utredningen.

I fråga om Stockholm måste beroende på inköpsområdets stora utsträckning en viss del av kostnaderna för resor anses hänföra sig till inköpsresor inom staden för anskaffning av huvudsakligen varaktiga konsumtionsvaror. Tillgänglig statistik ger inte underlag för någon reviderad kalkyl av antalet sådana resor. För att jämförbarheten med 1951 års undersökning skall bibehållas föreslås att kostnaden för inköpsresor i Stockholm sätts till det belopp för dylika resor som erhålls ur 1958 års levnadskostnadsundersökning framräknat till undersökningsårets konsumtionsnivå med användning av konjunkturinstitutets beräkningar över den privata konsumtionen och att ett basbelopp i stockholmspris för inköpsresorna på övriga inköpsorter sätts till 5/8 av beloppet för Stockholm. Inköpsorter med mindre än 20 000 invånare bör dock inte tilldelas något sådant belopp för inköpsresor inom orten.

De sålunda erhållna kostnaderna används sedan för erforderliga korrigeringar av budgetbeloppen genom att mängden och priset fastställs efter ortens förhållanden och kostnaden jämföres med utgiftsbeloppet i stockholmsbudgeten omräknat till ortens pris.

För beräkningen av kostnaderna för arbetsresor förordar utredningen, att i princip samma beräkningssätt används som för inköpsresor. Dock kommer 1960 års folk- och bostadsräkning att erbjuda ett nytt material, som enligt utredningen bör användas som underlag för beräkningarna, och utredningen anför.

För varje yrkesarbetande person finns uppgift om hans eller hennes arbetsplats under en fixerad vecka, och dessa uppgifter kommer att av statistiska centralbyrån läggas till grund för tabeller angående frekvensen av s. k. pendelvandringar mellan olika kommuner. Vidare blir uppgifterna på kommunalt initiativ föremål för detaljbearbetningar för ett tjugotal större städer och förortskommuner med syfte att genom en långt gående distriktsindelning belysa arbetsresorna även inom dessa städer och kommuner och dessutom resorna mellan kommunerna mera i detalj.

Genom dessa nya statistiska uppgifter synes det bli möjligt att få tillfredsställande besked om frekvensen av pendelresor för alla kommuner och för ett mindre antal viktiga orter av olika storlekskaraktär även om andra arbetsresor. För att på grundval därav få fram kostnaderna för alla arbetsresor måste emellertid särskilda beräkningar utföras. Tänkbart vore att direkt efter primärmaterialet göra en uppmätning av reseavstånden för samtliga arbetsresande personer eller för ett statistiskt sett betryggande urval. Detta skulle emellertid vara en mycket arbetskrävande metod, som likväl inte skulle eliminera en avsevärd osäkerhet på grund av att de verkliga resvägarna inte kunde beaktas. Utredningen finner det därför skäligt att man även i detta fall tillämpar ett mera schablonmässigt förfarande. Man bör sålunda kunna bestämma en genomsnittlig resekvantitet och reslängd mellan en kommun och kringliggande orter. Kommunerna torde därvid kunna uppdelas efter typ och storlek i lämpligt antal grupper utan att samtliga kommuner behöver ingå i beräkningarna. Redogörelserna för de omkring tjugo specialbearbetade städerna och kommunerna bör därvid kunna komma att innehålla uppgifter av stort värde. Förutom frekvensen av pendelresorna mellan olika kommuner måste för de större städerna beräknas omfattningen av arbetsresorna inom respektive orter. Trafikräkningar i större städer kan även i detta fall bli till nytta.

Efter att resefrekvensen och reslängden bestämts för Stockholm och olika andra orter eller grupper av orter beräknas årskostnaden med hjälp av lokala taxor för allmänna kommunikationsmedel, varefter de erhållna utgiftsbeloppen utnyttjas för en korrigerig av ortens budgetbelopp.

Statistiska centralbyrån anser att ytterligare undersökningar bör utföras för att utröna behovet av en resekostnadskorrektion och anför.

Före beräkning av resekostnaderna har utredningen föreslagit i stort sett samma schematiska förfaringssätt som det vid 1951 års dyrortsundersökning tillämpade. Centralbyrån vill framhålla att vid beräkning av resetilläggen för olika orter spelar relationen mellan inköpsresor och arbetsresor en betydande roll. För beräkning av inköpsresor skall enligt utredningens förslag fastställas vissa inköpsorter. Valet av dessa kommer i hög grad att bestämma kostnaden för inköpsresorna. Utredningen har framhållit att en korrektion för inköpsresor kan väntas uppgå till inte obetydliga belopp och att det inte finns något tillfredsställande material, varpå korrektionens storlek kan grundas. Centralbyrån vill föreslå att möjligheten att i samband med den prisstatistiska undersökningen utföra en enkät syftande till att ge underlag för bedömning av skillnaderna mellan olika orter i behovet av inköpsresor för att upprätthålla en i övrigt lika standard ytterligare övervägs.

Utredningen har vid beräkning av resekostnadskorrektionerna endast beaktat de direkta reseutlägggen. Enligt centralbyråns uppfattning bör undersökas i vad mån det är möjligt att vid korrektionsberäkningarna även beakta skillnader i faktisk restid.

Konjunkturinstitutet fäster uppmärksamheten på problemet med värdering av tidsförlust vid inköps- och arbetsresor och finner, att tidsförlusten vid resor är en standardsänkning, som bör beaktas vid levnadskostnadsberäkningar. *Skolöverstyrelsen* framhåller i anslutning till det uttalande som utredningen gjort i fråga om skolresor.

Beräkningstekniska problem med anknytning till skolväsendet togs praktiskt taget inte alls upp till behandling i betänkandet. Utredningen konstaterar endast, att något material ej står till förfogande i fråga om skolresornas omfattning och att dessa resor endast utgör en obetydlig del av den totala privata konsumtionen, varför någon korrektion inte skulle behöva komma till stånd för denna typ av resor. I anslutning härtill vill överstyrelsen framhålla, att detta uttalande i stort sett äger sin riktighet i fråga om den obligatoriska skolan. När det gäller den högre skolutbildningen torde emellertid den ekonomiska belastningen för barnfamiljerna vara starkast i fråga om landsbygden och de mindre tätorterna, där gymnasiala och motsvarande skolformer saknas. Härvid är det inte endast fråga om resekostnader utan även om inackorderingskostnader. En fortsatt kraftig ökning av den relativa tillströmningen till högre utbildning, särskilt i riktning mot gymnasie-sektorn, är att vänta över hela landet. Ur de synpunkter som överstyrelsen har att företräda framstår det som synnerligen angeläget, att vid den prisgeografiska undersökningen någon form av korrektion vidtages för de rese- och inackorderingskostnader som följer av att eleverna ej har tillgång till önskad utbildning i hemorterna. Det må nämnas, att den statistik rörande skolelevernans hemorter höstterminen 1960, som framlagts av statistiska centralbyrån (*Statistisk Tidskrift* 1962:5), ger en uppfattning om elevernas fördelning med hänsyn till hemort och studieort samt om inackorderingsfrekvensen inom olika län och skolformer.

Lantbruksstyrelsen anser icke att av utredningen föreslaget antal resor för beräkning av resekostnadskorrekturen är tillräckligt och anför härom.

Beträffande resekostnader har utredningen föreslagit vissa schablonberäkningar. Erfarenheterna ger vid handen att resekostnaderna är dryga utgiftsposter för landsbygdsbefolkningen, varför det torde finnas anledning ifrågasätta om det av utredningen föreslagna kompensationsystemet inte kan anses vara otillräckligt. Det synes sålunda starkt kunna ifrågasättas huruvida förändringar i inköpsvanor och resvanor, som inträffat sedan 1951, inte motiverar ersättning för ett större antal resor än de nu föreslagna 24 resorna, vilket antal även låg till grund vid undersökningen 1951. För befolkningen i den rena glesbygden är inköpen t. o. m. i den närmaste inköpsorten förknippade med resor. Det bör i detta sammanhang också påpekas, att glesbygdsbefolkningens handels- och resvanor visar genomgående, att en rad tätorter av varierande storlek utgör inköpskällor, varför en enda ort icke kan anses utgöra inköpsort för samtliga varor. Den av utredningen diskuterade men ej föreslagna specialundersökningen i detta avseende skulle ge ett säkrare underlag för bedömning av resekostnaderna. Även beträffande arbetsresor synes närmare överväganden böra göras rörande glesbygdsbefolkningens resekostnader.

Överståthållarämbetet finner att utredningens förslag till beräkning av resekostnadskorrekturen icke ger full rättvisa åt inom Stor-Stockholm bosatta personer och anför.

Utredningen har beträffande resekostnaderna och då främst posten kostnader för inköpsresor inom inköpsorten i stor utsträckning byggt de framlagda förslagen på schabloner. Det är överståthållarämbetets bestämda uppfattning att det framlagda förslaget i fråga om sistnämnda kostnadspost icke ger full rättvisa åt inom Stor-Stockholm bosatta personer. Överståthållarämbetet vill här erinra om de extra kostnader, som uppstå genom att något fritt bostadsval icke föreligger.

I fråga om inköpsresor till inköpsorter har utredningen räknat med 24 resor om året eller samma antal som vid 1951 års undersökning. Av skäl, som ovan berörts, har utvecklingen här gått mot ökat antal resor av denna typ. Överståthållarämbetet vill därför föreslå, att antalet resor upptages till förnyad prövning. Därvid bör även prövas i vilken utsträckning dylika resor sker med egna bilar.

Länsstyrelsen i Stockholms län påpekar bl. a. det för länet specifika, att en högre boendekostnad uppkommer för en avsevärd del av befolkningen inom Stor-Stockholmsområdet på grund av att invånarna där har svårigheter att fritt välja sin bostadsort och därvid åsamkar sig stora kostnader för resor till och från arbetet. Även långa resor för inköp av livsförnödenheter och annat förekommer. Enligt länsstyrelsens mening är för Stor-Stockholmsområdet en specialundersökning av dessa kostnader för inköps- och arbetsresor av ett betydande intresse. Vidare ifrågasätter länsstyrelsen om icke hänsyn bör tas till att egen bil i allt större utsträckning kommer till användning vid dessa resor. Länsstyrelsen beklagar, att utredningen icke funnit det möjligt att vid undersökningen taga hänsyn till kostnader betingade av restiden, då det torde finnas anledning antaga, att de långa restiderna medför betydande förluster för befolkningen boende utanför det centrala Stor-Stockholm. *Länsstyrelsen i Uppsala län* påpekar, att resekostnaden under de senaste åren har fått en allt större betydelse för den inom länet bosatta befolkningen, då åtskilliga invånare numera har sina arbetsplatser förlagda till Stockholm med omgivningar. Även befolkningen i den norra länsdelen har långa arbetsresor, eftersom den i stor utsträckning har sitt arbete förlagt till Gävle. *Länsstyrelsen i Gotlands län* anser, att även kostnader för semesterresor bör beaktas vid den prisgeografiska undersökningen. Enligt *länsstyrelsen i Kristianstads län* är resekostnadernas inverkan på levnadsnivån ett av de mer komplicerade problemen vid de avsedda budgetjämförelserna och borde om möjligt ges en utformning i närmare anslutning till det sätt, varpå resorna i ökande omfattning företages.

Dyrortsnämnden finner att den ständigt ökande frekvensen av arbets- och inköpsresor gör det orealistiskt att bygga resekostnadskorrekturen vid en kommande prisgeografisk undersökning på antalet beräknade resor i 1951 års dyrortsundersökning. Nämnden anför vidare härom.

Utredningen har övervägt men övergivit tanken på att anordna en särskild enkät i anslutning till den prisstatistiska undersökningen, syftande till att ge underlag för bedömning av skillnaderna mellan olika orter i behovet av inköpsresor vid upprätthållande av en i övrigt lika standard. Sedan föregående dyrortsundersökning har, bl. a. på grund av den hastigt växande bilismen, förhållandena väsentligt förändrats, och det framstår enligt dyrortsnämndens mening som en brist att man för beräkning av denna viktiga kostnadspost icke kan hänvisa till annat underlag än 1951 års schablonmässiga antaganden. Dyrortsnämnden vill för den skull föreslå, att det skall uppdragas åt statistiska centralbyrån att undersöka möjligheterna att genomföra en dylik enkät i anslutning till den prisgeografiska undersök-

ningen. Måhända kan därvid tillika inhämtas uppgifter för belysning av kostnaderna även för andra slag av resor än inköpsresor ävensom av problemet i vad mån värdet av restiderna bör beaktas.

Generalpoststyrelsen anser, att skolresor bör beaktas vid beräkningen av resekostnadskorrekturen, och anför.

Styrelsen tillstyrker utredningens förslag, att resekostnader och skatteutgifter beaktas i särskild ordning vid indexberäkningarna. Kostnaderna för skolresor, vilka utredningen vill utesluta ur dessa beräkningar, torde dock särskilt i storstadsregioner utgöra en icke obetydlig andel av hushållens utgifter. Med anledning härav vore det önskvärt, om dessa kostnader kunde på lämpligt sätt inkluderas i resekostnadsundersökningen, även om det bleve nödvändigt att använda ett approximationsförfarande.

Statstjänarkartellen frambåller, att då inköpsresorna beräknas få en allt större betydelse, en särskild enkät för att utröna behovet av dylika resor borde övervägas.

Statstjänarkartellen har funnit det angeläget att man vid beräkningen av levnadskostnaderna även beaktar den tidsförlust, som uppstår på sådana platser där arbetsresor och inköpsresor måste företagas. I levnadsstandarden anses numera i högre grad än tidigare även ingå det mått av fritid som vederbörande har. Restiden eller bortovartiden från hemmet (arbetsplatsen) borde därför på något sätt värderas för dem som har långa arbetsresor och/eller långa inköpsresor. Ett ytterligare motiv härför är att sådan tid i vissa fall även medför en ökad levnadskostnad, vilken inte kommer till uttryck på annat sätt i budgeten. Statstjänarkartellen vill därför ifrågasätta om inte sådan tid på något sätt skulle ekonomiskt värderas och vill i detta sammanhang hänvisa till socialstyrelsens förslag från år 1952.

Även *tjänstemännens centralorganisation* anser, att frågan om en ny enkät för att utröna behovet av och kostnaderna för såväl arbets- som inköpsresor bör omprövas.

Skatteposten. Vid vissa äldre dyrortsundersökningar beräknades skatteposten med utgångspunkt från ett och samma inkomstbelopp i alla kommuner. Vid 1946 års undersökning beräknades skatten på ett inkomstbelopp, som varierade med levnadskostnaderna på de olika orterna. Beräkningen av de direkta skatterna vid 1951 års dyrortsundersökning skedde liksom vid 1946 års undersökning på inkomstbelopp, som motsvarade de totala levnadskostnaderna i olika kommuner. Detta inkomstbelopp inklusive skatt och skattefria inkomster minus kommunal och statlig skatt utgjorde den totala utgiftssumman vid given standard.

Utredningen föreslår, att man betraktar skatterna, vare sig de är direkta eller indirekta, som en del av utgiften för att upprätthålla en viss given nivå hos den privata konsumtionen. Med utgångspunkt från detta betraktelsesätt föreslås, att beträffande de indirekta skatterna inga särskilda åtgärder vidtas, eftersom de prisnoteringar, som erhålls vid en prisgeografisk undersökning, utgörs av marknadspriser, i vilka indirekta skatter ingår. I fråga om de direkta skatterna föreslår utredningen att separata kalkyler utförs för alla kommuner, där den bruttoinkomst beräknas, som erfordras, för att efter skatt ett belopp skall återstå, överensstämmande med det vid den pris-

geografiska undersökningen erhållna budgetbeloppet för orten vid stockholmsstandard.

Remissmyndigheterna har i allmänhet icke kommenterat utredningens förslag till beräkning av skatteposten.

Statistiska centralbyrån anser, att utredningens förslag till beräkning av skattens storlek med hänsynstagande till det erhållna budgetbeloppet vid stockholmsstandard torde leda till för högt beräknad kommunal skatt och därmed bruttoinkomst för de kommuner, i vilka det faktiska inkomstläget är lägre än den till ortens priser omräknade stockholmsbudgeten, och till för lågt beräknad bruttoinkomst för de kommuner, i vilka det faktiska inkomstläget är högre än den till ortens priser omräknade stockholmsbudgeten. Beträffande statsskatten tolkar centralbyrån utredningens förslag sålunda, att denna skall beräknas enligt den för riket gällande skattesatsen för gifta personer. Centralbyrån har understrukit det förhållandet att den kommunala standarden på olika orter kan variera, samt att någon metod, som gör det möjligt att omvandla skattesatserna på olika orter till att avse ens grovt approximativt en och samma standard, icke kan uppställas. Centralbyrån föreslår i anslutning härtill att redovisning av dyrhetstalen sker såväl exklusive som inklusive skatt.

Konjunkturinstitutet anser det nödvändigt, att nya riktlinjer utarbetas för hur den offentliga sektorns verksamhet skall beaktas vid en kommande dyrortsundersökning, och anför.

De problem vid dyrortsundersökningarna, som sammanhänger med att en del av den totala välfärden tillhandahålles genom samhällets försorg, berör utredningen endast kortfattat. Det sätt varpå utredningen föreslår att kommunal- och statsskatterna tas in i dyrortskalkylerna innebär, liksom vid tidigare undersökningar, implicit ett antagande om att den kommunala, liksom den statliga, standarden är likvärdig på alla orter. Detta är dyrortsundersökningarnas akilleshäla. Med hänsyn till att den offentliga konsumtionens andel av den totala konsumtionen trendmässigt är stigande, är det dessutom risk för att resultaten av dyrortsundersökningarna från gång till gång blir mer missvisande.

Summariskt uttryckt föreligger inom detta — tidigare mycket omdebatterade — område tre delproblem:

a) Vilken kostnad i form av kommunal skatteutdebitering skulle bli följden av att respektive orter upprätthöll samma kommunala standard (i fråga om exempelvis biblioteksväsen, barndaghem, ungdomsgårdar, sjukvård m. m.) som basorten?

b) Vilka skillnader råder mellan basort och jämförelseorter i fråga om individernas egna kostnader för att komma i åtnjutande av de nyttigheter stat och kommun tillhandahåller?

c) Vilka skillnader föreligger mellan basort och jämförelseorter i fråga om nyttjandevärdet av *privata* konsumtionsnyttigheter till följd av att prestationer från samhällets sida ej är likvärdiga på basort och jämförelseorter?

Det är svårt att se varför inte åtminstone partiella undersökningar skulle kunna genomföras beträffande i vart fall frågorna (a) och (b). Beträffande fråga (a) skulle exempelvis vederbörande kommunala organ kunna utföra kostnads-kalkyler över sådana normer för den kommunala standarden inom olika sektorer som fixerats till att grovt överensstämma med basortens

standard. Beträffande fråga (b) torde huvudvikten ligga vid skiljaktigheter i fråga om individernas egna kostnader för att komma i åtnjutande av sjuk- och hälsovård samt framför allt undervisning och utbildning. Att det här i vissa fall rör sig om stora skillnader orterna emellan är uppenbart.

Dilemmat vid en dyrortsgruppering på grundval av en dyrortsundersökning, som ej tar korrekt hänsyn till den roll den offentliga sektorn spelar för välfärden, är att den sannolikt ensidigt missgynnar landsbygdsorterna. Dessa orter torde inom flertalet sektorer ha en förhållandevis låg kommunal standard samtidigt som de individuella kostnader, som är förknippade med utnyttjandet av offentliga nyttigheter, genomgående torde vara förhållandevis höga för samma orters befolkning. Institutet finner det därför befogat att nya riktlinjer för hur den offentliga sektorns verksamhet skall beaktas, utarbetas för den kommande dyrortsundersökningen.

Riksrevisionsverket anser det tveksamt, om direkta skatter skall ingå i dyrortsundersökningen, och anför.

Utredningen har föreslagit att kostnaderna för direkta skatter skall medtagas vid prisjämförelsen. Visserligen kan, som utredningen framhållit, de direkta skatterna betraktas som en del av utgiften för att upprätthålla en viss given nivå hos den privata konsumtionen, men riksrevisionsverket anser det ändå tveksamt om dessa skatter skall ingå i dyrortsundersökningen. Enligt den av utredningen föreslagna metoden skulle de direkta skatterna beräknas med ledning av den utgiftssumma som för olika orter behövdes för att upprätthålla samma standard som enligt stockholmsbudgeten. Eftersom de direkta skatternas belopp starkt varierar med inkomsternas storlek kommer de på detta sätt framräknade dyrortstalen endast att vara tillämpliga för de inkomstlägen som representeras i undersökningen, d. v. s. ett för varje kommun. Däremot kan prisjämförelsen för konsumtionen anses ha en generellare innebörd. I de inkomstlägen som kan väntas bli aktuella för undersökningen kommer den kommunala utdebiteringens höjd att bli avgörande för skattekostnaderna. I viss mån sammanhänger dock skillnaderna i kommunal utdebitering med att de faktiska medelinkomsterna i kommunerna inte uppgår till de belopp som kan väntas erhållas ur undersökningen.

Tjänstemännens centralorganisation påpekar, att de av utredningen föreslagna separata kalkylerna för beräkning av skattekostnaden icke gör det möjligt att beakta olika kommunal standard. Organisationen anser att denna fråga borde göras till föremål för ytterligare studier. Kan en tillfredsställande teknisk lösning icke uppnås bör särskilda hänsyn till skillnader i kommunal standard tas vid skälighetsprövningen i samband med den slutliga utformningen av lönegrupperingen.

Kostnader

Utredningen har från statistiska centralbyråns utredningsinstitut erhållit en preliminär kostnadsberäkning för de undersökningar utredningen föreslagit. För bostadskostnadsundersökningen har härvid utarbetats alternativa kostnadskalkyler. Totalt skulle den prisgeografiska undersökningen enligt dessa beräkningar belöpa sig till 1 340 000 enligt det lägre alternativet och 1 825 000 kronor enligt det högre. De olika kostnadsposterna framgår av efterföljande sammanställning.

Kostnadsposter	Preliminära kostnader i kronor	
	Min. alternativ	Max. alternativ
A. Planerings- och förberedelsearbete ..	155 000	155 000
B. Prisundersökning	390 000	390 000
C. Bostadskostnadsundersökning	695 000	1 180 000
D. Övrigt arbete	100 000	100 000
	Summa 1 340 000	1 825 000

Bostadsstyrelsen framför rörande kostnadsförslaget att i den mån mer omfattande uppgifter skulle falla på bostadsstyrelsen en förstärkning erfordras av styrelsens personal, vilket ej räknats med i kostnaderna för undersökningens genomförande. *Statistiska centralbyrån* framhåller, att vissa olika poster i kostnadsberäkningen visat sig vara allt för lågt beräknade. En uppjustering i beräkningen bör sålunda företagas med ca 170 000 kronor.

Tidsplan

Utredningen har räknat med att prisinsamlingen äger rum i november 1963. Det framhålles dock att den tid, som erfordras för undersökningens genomförande, är avhängig av när detaljplaneringen av undersökningen kan igångsättas. Utredningen har räknat med att en blivande prisgeografisk undersökning kan genomföras så, att bearbetning och analys avslutas första kvartalet 1965.

Remissmyndigheterna lämnar, med få undantag när, den av utredningen uppställda tidsplanen utan kommentar.

Statistiska centralbyrån finner den av utredningen föreslagna tidsplanen vara mycket pressad. Tiden för planeringen av undersökningen blir mycket knapp. Det torde enligt centralbyrån vara mera realistiskt att räkna med att åtminstone ca ett år behövs för enbart detta arbetsmoment mot beräknade sex månader. Beträffande urvalsramen för butiksurval anför centralbyrån att utredningen antytt olika möjligheter. Då dessa möjligheter noggrant måste utredas, är en viktig förutsättning för tidsplanen att detta arbete icke blir alltför tidsödande. Även om nyssnämnda förutsättningar blir uppfyllda anser centralbyrån att en reservation måste göras för att tidsplanen kan visa sig omöjlig att hålla. En alltför stor brådska vid planeringen kan också enligt centralbyrån inverka menligt på undersökningens kvalitet. Centralbyrån anser med hänsyn härtill, att det bör övervägas, huruvida icke fältarbetet för själva huvudundersökningen bör uppskjutas ett år. I vart fall synes det centralbyrån icke lämpligt att binda den verkställande myndigheten vid den föreslagna tidsplanen. *Statstjänarkartellen* understryker vikten av att undersökningen kommer igång snarast och att det även prövas huruvida icke den slutliga bearbetningen och analysen kan vara avslutad vid tidigare tidpunkt än den, som angivits i tidsplanen. Enligt Statstjänarkartellens uppfattning bör utredningens tidsplan kunna ändras så att ett resultat föreligger redan

under 1964. *Tjänstemännens centralorganisation* betonar det angelägna i att en prisgeografisk undersökning enligt de nyss diskuterade riktlinjerna snarast genomföres. Enligt organisationens uppfattning bör tiden för undersökningens genomförande kunna förkortas bland annat genom att andra poster än bostadsposten bearbetas och analyseras så snart prismaterialet är komplett. Även bearbetningen beträffande bostadskostnaden torde kunna slutföras tidigare än vad tidsplanen säger.

Departementschefen

Dyrortsgrupperingssystemet har varit föremål för två skilda offentliga utredningar sedan 1957. Den första av dessa utredningar, ortsgupperingsutredningen, ansåg att systemet med efter dyrhet graderade löner skulle avskaffas till förmån för ett system där den ortsmässiga lönedifferentieringen skulle ske med beaktande av de ortsmässiga skillnaderna i de faktiska lönerna på den allmänna arbetsmarknaden. Utredningen fann det sålunda väsentligast att de statsanställda hade ett med övriga anställda likartat löneläge på olika orter. Denna form av ortsguppering underkändes dock i huvudsak av remissmyndigheterna. Utredningen angående grunderna för en prisgeografisk undersökning, som härefter haft att arbeta med ortsgupperingssystemet, har enligt sina direktiv endast utarbetat förslag till en prisgeografisk undersökning, som skall tjäna som instrument för att avvåga lönen enligt den grunden att en viss befattning skall förknippas med samma reallön på vilken ort befattningen än är placerad.

Båda de nu antydda aspekterna på rättvisa i lönesättningen har förespråkare bland arbetstagarna. Löntagare på de lägre ortsgupperna utgår ofta från att levnadskostnaderna är i stort sett desamma över hela landet och att all lönedifferentiering efter orter därför av rättviseskäl bör avskaffas. Löntagarna på höglöneorterna å sin sida finner att helt bortsett från levnadskostnadsjämförelser deras arbetsinsats skall betalas enligt de för andra löntagare på orten gällande lönenivåerna. För de delar av arbetsmarknaden, där minimilöneavtal gäller eller där lönerna i väsentlig grad blir individuellt avvägda — och hit hör större delen av arbetsmarknaden — är anknytningen till ortsgupperingen icke direkt avgörande för lönesättningen. För grupper med lönesystem av det slag, som gäller för statstjänstemännen, får däremot dyrortssystemet direkta och betydelsefulla konsekvenser. Följden av olikheterna i den faktiska ortsvisa lönespännvidden vid skilda lönesystem blir att de statliga lönerna har mycket olika konkurrenskraft på olika orter.

Flera remissinstanser har ansett att någon prisgeografisk undersökning överhuvudtaget ej erfordras, eftersom dyrortsmätningen ej anses vara realistisk, eller att dyrortssystemet under alla förhållanden bör avskaffas. Några remissinstanser finner att det främsta motivet för en prisgeografisk undersökning är att tjäna som instrument vid de överväganden, som måste föregå det av dem förutsatta avskaffandet av dyrortsgrupperingen.

Som framgår av remissyttrandena har diskussioner upptagits på den allmänna arbetsmarknaden om att lösgöra dess avtal från dyrortsgrupperingen till förmån för andra typer av ortsmässiga lönedifferentieringar. Frågan om behovet av en fortsatt dyrortsgruppering för statstjänstemännen samt behovet i övrigt av generella ortsvisa lönedifferentieringar för att säkra tillgången på personal i statlig tjänst bör emellertid enligt min mening anstå till dess en ny prisgeografisk undersökning genomförts.

En sådan undersökning bör nu komma till stånd och utföras av statistiska centralbyrån, som numera svarar för sådan statistik rörande prisförhållandena som tidigare handhades av socialstyrelsen. Utredningens förslag synes väl ägnat att i sina huvuddrag ligga till grund för undersökningen. I vissa avseenden torde dock förslaget få modifieras.

1951 års prisgeografiska undersökning har starkt kritiserats i skilda avseenden. Det har sålunda bl. a. framförts att denna undersökning i vissa avseenden varit alltför schematisk. Det nu framlagda förslaget till prisgeografisk undersökning har utformats under intryck av den kritik som sålunda framförts. Detta har resulterat i att förslaget innebär långt mer komplicerade och omfattande undersökningar än som var aktuella 1951.

Utredningen har föreslagit att den prisgeografiska undersökningen begränsas till prisstatistiskt mätbara faktorer, varvid man avser sådana faktorer som kan indelas i pris- och mängdkomponent. Någon klar gränsdragning mellan prisstatistiskt mätbara och icke mätbara faktorer har utredningen ej ansett sig kunna presteras. Utredningen har emellertid ansett att det i tveksamma fall är att föredraga att ur indexberäkningarna utesluta faktorer, vilkas prisstatistiska mätbarhet kan ifrågasättas. Sådana faktorer bör beaktas i särskild ordning. Den av utredningen på detta sätt förordade avgränsningen av undersökningen finner jag väl motiverad trots att detta innebär, att flera för levnadsnivån väsentliga förhållanden ej härigenom blir innefattade i dyrhetsmätningarna. Jag återkommer till frågan om de icke prisstatistiskt mätbara faktorerna i anslutning till mina synpunkter på beräkningen av skatteposten.

De förslag utredningen framlagt rörande vägnings-, sortiments- och kvalitetsproblemen, vilka berör för dyrortsundersökningen ytterst betydelsefulla frågor, har godtagits av remissinstanserna. Utnyttjande på sätt utredningen föreslagit av kvalitetselementmetoden innebär ett omfattande arbete. Det förefaller emellertid, som om någon annan metod att erhålla en jämförelse av priser vid »lika standard» icke står till buds.

Utredningens förslag till urval av orter har kritiserats av ett flertal remissinstanser. Kritiken har framförallt gällt utredningens förslag att ortsurvalet skall baseras på nuvarande kommunindelning. Ett antal remissinstanser har ansett, att som grund för ortsurvalet i stället borde tagas de kommunblock som kommer att uppstå som en följd av den beslutade kommunreformen.

För den prisgeografiska undersökningen erfordras, som senare skall redovisas, ett tidskrävande arbete. Det är att räkna med att när den prisgeogra-

fiska undersökningen färdigställt kommunblocken kommer att ha en sådan ställning att en redovisning, som väsentligen baseras på de nuvarande kommunerna, kommer att te sig föråldrad. Jag finner det därför lämpligt att undersökningen inriktas på de områden, som följer av den kommande kommunindelningen. Med en sådan utgångspunkt synes övervägande skäl tala för att alla kommuner eller kommunblock ingår i undersökningen. En ändring av undersökningens uppläggning på nu nämnt sätt innebär att de särskilda beräkningarna för ej prisundersökta orter kan utgå. Det oaktat innebär ändringen i undersökningsplanen en väsentlig kostnadsökning för undersökningen därigenom att hyresundersökningen behöver utvidgas till fler lägenheter och antalet utvalda butiker för prisundersökningen måste utökas. Den sistnämnda utökningen sammanhänger dock, som senare skall framgå, även med andra faktorer.

Vad utredningen föreslagit beträffande varuurlval, prisinsamling och butiksurlval har av några remissinstanser i vissa avseenden icke ansetts tillfredsställande. Utredningen anger att den bästa uppskattningen av de interlokala prisskillnaderna erhålles om urvalet av varor sker slumpmässigt. Utredningen har dock icke ansett ett sådant urval för närvarande vara praktiskt möjligt att åstadkomma. Den föreslagna metoden att i stort sett basera prisundersökningen på de varor som omfattas av konsumentprisindex kan möjligen snedvrída resultatet av en ortsprisindex. Det synes därför angeläget att de hithörande problemen studeras ytterligare av centralbyrån för att göra det möjligt att tillämpa metoder med slumpmässigt varuurlval. Visar det sig emellertid vid dessa metodstudier ej möjligt att nu genomföra undersökningen med ett slumpmässigt varuurlval, förordar jag att utredningens förslag till varuurlval med lämpliga jämkningar däri följes. Vad beträffar metoden att definiera de varor, som skall ingå i indexen, anser jag att den metod utredningen lanserat, att prisinsamlingen i stor utsträckning skall avse bestämda märken eller fabrikat, ger en hög grad av noggrannhet i prismätningen. Det har påpekats av statistiska centralbyrån att metoden med varudefinitioner på sätt utredningen föreslagit kräver ett omfattande planeringsarbete. Jag finner emellertid att så starka skäl talar för den av utredningen föreslagna metoden, att den bör utnyttjas så långt det är möjligt och lämpligt.

Utredningen har i samband med behandlingen av de problem som sammanhänger med hur rabatter av skilda slag skall mätas föreslagit att realisationspriser bör beaktas i vad avser felfria och kuranta varor, som innefattas i de uppställda varudefinitionerna. Jag anser att med dessa preciseringar realisationspriserna rimligen bör omfattas av prisinsamlingen.

Utredningens förslag innebär att prisinsamling göres i c:a 4 500 butiker. Detta urval har i remissyttranden bedömts vara mycket knappt. Delegationen för statistikfrågor har sålunda ifrågasatt om med det föreslagna urvalet medelpriserna på olika orter kan skattas med tillfredsställande säkerhet. Den ändring som jag tidigare aviserat att prisundersökningen bör baseras på kommunblocken såsom enhet innebär även den att butiksurlvalet behöver

vidgas. Beräkningar utförda av statistiska centralbyrån tyder på att en väsentlig ökning i antalet utvalda butiker erfordras. Jag tillstyrker att prisinsamlingen sker i den ökade omfattning som sålunda visar sig erforderlig.

I fråga om budgetvalet har utredningen frångått den metod med flera budgetar, som utnyttjades vid 1951 års prisgeografiska undersökning. Förslaget innebär att endast en stockholmsbudget utnyttjas. Beträffande budgetvalet har en rad remissinstanser uttalat sig. Vanligtvis yrkas härvid på att en budget, som mer anknyter till förhållandena på de mindre orterna, skall utnyttjas. I andra fall anses att alternativa budgetar bör tillämpas.

Det har i remissbehandlingen också påpekats att t. ex. utnyttjandet av en »riksbudget» skulle på ett sannare sätt ange prisrelationerna mellan olika orter. Ett sådant uttalande synes dock ha en relativt begränsad räckvidd. Alla jämförelser, som man med den angivna tekniken kan göra, gäller i förhållande till den utnyttjade budgeten. Valet av en stockholmsbudget ger här en högre grad av konkretisering än valet av någon budget som utgör ett genomsnitt för ett större geografiskt område. Givetvis får valet av budget viss betydelse för det reella utfallet av beräkningarna. Sålunda skulle utnyttjandet av en landsbygdsbudget komma att överskatta t. ex. levnadskostnaderna i Stockholm och omvänt utnyttjandet av en stockholmsbudget överskatta levnadskostnaderna på landsbygden. Härvid utgår jag från att valet av budget skall styra urvalet av varor som omfattas av prisundersökningen. Eftersom övervägande praktiska synpunkter talar för att den prisgeografiska undersökningen baseras på en stockholmsbudget, vill jag inte motsätta mig att utredningens förslag i denna del godtages.

Utredningen har ägnat frågan om bostadskostnadernas behandling stort utrymme. Förslaget innebär att metoderna för bostadskostnadernas mätning i hög grad förfinats i förhållande till tidigare undersökningar. En konsekvens härav är att undersökningen rörande bostadsposten blivit mycket kostnadskrävande. Tidigare dyrortsundersökningar har ej omfattat bostadskostnaderna i egnahem. Detta har starkt kritiserats. Det förslag utredningen framlagt rörande beräkandet av boendekostnaderna i egnahem har utan väsentliga invändningar accepterats av remissinstanserna. Jag kan på denna punkt i huvudsak ansluta mig till de av utredningen förordade metoderna. De förslag, som framkommit om att undersökningen även borde omfatta egnahem på jordbruksfastighet, vill jag ej förorda bl. a. av den anledningen att svåra mättekniska problem är förknippade med en sådan utvidgning. Att utesluta egnahem på jordbruksfastighet torde ej innebära att tillförlitligheten hos bostadskostnadsundersökningen minskar. Det åvilar statistiska centralbyrån att tillse att urvalet av bostäder för undersökningen göres på sådant sätt att på varje ort ett tillräckligt underlag för mätning av boendekostnaderna framkommer.

Från vissa håll har påpekats att då någon allmän hyresräkning ej genomförts sedan 1945 motiv föreligger för att utforma bostadskostnadsundersökningen på sådant sätt, att bristen på hyresstatistiskt material i viss mån kompenseras. Givetvis bör alla möjligheter att få ett vidsträckt använd-

ningsområde för bostadskostnadsuppgifterna tillvaratagas. Det bör ankomma på statistiska centralbyrån att här svara för möjlig samordning av olika statistikkonsumenterns önskemål. Det förefaller dock inte möjligt att i vidsträcktare omfattning i samband med den nu aktuella undersökningen få fram de informationer som eljest erhålles genom en hyresräkning.

Utredningens förslag innebär att antalet i undersökningen ingående bostadslägenheter utgör tio till tjugo tusen. Den omläggning jag tidigare förordat att undersökningen bör inriktas på kommunblocken såsom enhet innebär vissa utvidgningar även av bostadskostnadsundersökningen. Sålunda synes undersökningen med denna uppläggning böra baseras på ett urval av högst 25 000 lägenheter.

Utredningens förslag rörande beräkningen av resekostnaderna har uppgjorts mot bakgrunden av att uppgifter finnes inom 1960 års folkräkning rörande arbetsresor. I avsaknad av bättre underlag har utredningen baserat sitt förslag rörande kostnaderna för inköpsresor på den resefrekvens som tillämpades vid 1951 års prisgeografiska undersökning. Inom utredningen har övervägts att föreslå en särskild undersökning rörande behovet av inköpsresor på olika orter. Det har dock av utredningen ansetts att tillförlitligheten hos en sådan undersökning kunde ifrågasättas. På grund härav har utredningen ej föreslagit någon särskild undersökning om resefrekvensen. När det gäller den även vid föregående prisgeografiska undersökning debatterade frågan om att i beräkningarna även inlägga ett ekonomiskt värde på tidsförlusterna vid inköps- och arbetsresor har utredningens uttalat att det ej syns möjligt att fastställa några hållbara värderingsgrunder.

Det har från olika remissinstanser framförts att reseförhållandena starkt förändrats sedan 1951 och att det därför icke är tillfredsställande att tillämpa vid detta tillfälle utnyttjade schablonmässiga antaganden. Även andra resor än inköps- och arbetsresor, t. ex. skolresor, har ansetts böra bli beaktade i undersökningen. Från ett flertal remissinstanser har även framhållits att tidsförlusten vid resor borde beaktas eftersom måttet av fritid numera allmänt betraktas som en standardfråga.

Ett riktigt bedömande av resekostnadernas betydelse för levnadsstandarden med hänsyn till de skiftande förhållandena i olika delar av landet är utan tvekan svårt att göra. Det är även svårt att precisera vilken ytterligare kunskap om olika förhållanden som erfordras för att i detta avseende komma fram till rimliga bedömningar. Det är sålunda i fråga om inköpsresorna vanskligt att säga vilken resefrekvens som erfordras för att nå en standard, som svarar mot standarden för den som ej är i behov av att företaga resor för att verkställa inköp. En undersökning av resekostnadernas betydelse kompliceras även av att inköps- och arbetsresor ofta kan kombineras. En undersökning av resekostnadernas betydelse skulle med hänsyn till dylika omständigheter få omfatta alla resor oavsett motivet för resorna, sålunda även olika slag av nöjes- och rekreationsresor samt skolresor. Trots de svårigheter, som sålunda måste vara förknippade med att genomföra en

reskostnadsundersökning, förordar jag likväl en utredning om hur resekostnadsundersökningen bör utformas. Arbetet härmed bör kunna utföras av centralbyrån jämsides med planeringen av andra avsnitt av den prisgeografiska undersökningen och utan att medföra några förseningar härav. Den ifrågakvarande utredningen bör även taga sikte på att ange metoder för att mäta den standardsänkning, som tidsförlusten vid arbets- och inköpsresor innebär. Kostnaderna för en undersökning av resekostnaderna kan ej beräknas förrän erforderligt ytterligare utredningsarbete utförts. Det bör ankomma på statistiska centralbyrån att efter genomförd utredning underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning.

När det gäller skatteposten har i några remissyttranden framförts önskvärdenheten av att erhålla någon form av mått på den kommunala standarden. I intet fall synes dock ha anvisats någon metod för hur en undersökning av den kommunala standarden kan genomföras. I överensstämmelse med vad utredningen utvecklat om att den prisgeografiska undersökningen bör inriktas på de prisstatistiskt mätbara faktorerna är jag inte beredd att nu föreslå några särskilda åtgärder för att ge siffermässigt uttryck för olikheterna i den kommunala standarden på olika orter. I de allmänna bedömningar, som följer sedan sammanställningarna från den prisgeografiska undersökningen framkommit, får givetvis ingå även hänsynstagande till de olika icke prisstatistiskt mätbara skillnader, som föreligger mellan olika landsdelar. Under arbetet med den prisgeografiska undersökningen kan beräknas framkomma vissa informationer för belysning av hithörande frågor. Det bör ankomma på statistiska centralbyrån att i sin slutrapport över undersökningen på grundval av sådana informationer ange sina allmänna synpunkter på vilka faktorer som kan kräva hänsynstagande i särskild ordning.

Utredningens tidsplan innebär att huvuddelen av prisuppgifterna skulle insamlas i november 1963 samt att resultatet av undersökningen skulle föreligga i början av 1965. Statistiska centralbyrån har bedömt att möjlighet knappast förefinnes att genomföra undersökningsarbetet enligt en sådan tidtabell. Centralbyrån har härvid främst anfört att tiden för erforderligt planeringsarbete blir allt för knapp. Då jag förordat att undersökningen baseras på de blivande kommunblocken, tillkommer nu arbetet med att även vidtaga ändringar i den av utredningen gjorda planeringen. Möjligheterna minskas härigenom ytterligare att genomföra undersökningen enligt utredningens tidsprogram. En förskjutning av prisinsamlingen innebär ej att undersökningens färdigställande behöver förskjutas i motsvarande grad, eftersom en längre tid för planeringsarbetet ger utslag i kortare bearbetningstider av de insamlade uppgifterna. Det bör ankomma på centralbyrån att, med iakttagande av utredningens allmänna synpunkter på frågan om lämplig tidpunkt under året för prisinsamling, själv avgöra när prisinsamlingen bör ske. Valet av tidpunkt bör härvid göras så, att undersökningsresultaten kan framläggas vid första möjliga tillfälle under 1965.

De insamlade prisuppgifterna bör på lämpligt sätt göras tillgängliga för

granskning inom berörda orter. Det torde ankomma på statistiska centralbyrån att närmare ange i vilka former denna granskning bör försiggå. Centralbyrån bör underställa sina synpunkter på frågan Kungl. Maj:ts prövning.

I skilda detaljer torde vid centralbyråns arbete med planeringen av den prisgeografiska undersökningen uppkomma behov av jämkningar i förhållande till utredningens förslag. Vidare kan i vissa fall erfordras kompletterande riktlinjer för undersökningen, där enligt vad i det föregående sagts ändringar vidtagits i den av utredningen uppdragna undersökningsplanen. Det bör ankomma på statistiska centralbyrån att underställa dylika frågor Kungl. Maj:ts prövning.

Kostnaderna för de av utredningen föreslagna undersökningarna har av statistiska centralbyrån uppskattats till högst 1 825 000 kronor. I kostnaden synes ej ha beaktats det arbete med vissa delar av beräklandet av bostadsposten, som faller på bostadsstyrelsen. Centralbyrån har senare i sitt yttrande över utredningens betänkande angivit att centralbyråns kostnader för en undersökning kan beräknas uppgå till 170 000 kronor mer än som angivits i utredningens betänkande. De omläggningar av den prisgeografiska undersökningen jag här förordat innebär ökade kostnader. För undersökningen erfordras under innevarande budgetår personal för att genomföra olika utrednings- och förberedelsearbeten. Kostnaden härför kan beräknas till ca 50 000 kronor. Dessa kostnader torde få bestridas genom överskridande av den i riksstaten för budgetåret 1962/63 under statistiska centralbyråns anslag till avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet uppförda förslagsvis betecknade anslagsposten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal. Kostnaderna i övrigt för den prisgeografiska undersökningen beräknar jag till 2 500 000 kronor. Häri ingår även på bostadsstyrelsen fallande kostnader samt kostnaderna för fortsatt utredningsarbete om metoden för beräkning av resekostnadsposten. Medel för dyrortsundersökningen bör äskas å riksstaten för nästa budgetår i form av ett reservationsanslag benämnt Kostnader för dyrortsundersökning.

Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kostnader för dyrortsundersökning* å riksstaten för budgetåret 1963/64 under tolfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

J. E. Sahlin